
3 1761 06558808 9

C. CASTENSCHIOLD

INDTRYK OG MINDER

FRA DYBBØL

FORLAGT AF G. E. C. GAD — KØBENHAVN
1908

INDTRYK OG MINDER

FRA DYBBØL

INDTRYK OG MINDER

FRA DYBBØL

FORTALTE AF

C. CASTENSCHIOLD

FORLAGT AF G. E. C. GAD — KØBENHAVN 1908

Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

I.

I Februar 1861 blev jeg tilligemed de andre antagne Officersaspiranter til Infanteriet indkaldt til at møde paa det gamle Landkadetakademi (i den nuværende Rigsdagsbygning). Jeg var dengang 24 Aar og havde nylig taget Afgangsexamen som Polytekniker med Mekanik til Hovedfag.

Vi var ialt 75 Aspiranter og kom til at ligge paa 2 Sovesale i Mansardetagen. Der var meget koldt, Lagnerne fugtige, Hovedpuden haard som en Sten.

Kl. 6 Morgen blev vi purrede ud og gik ned paa Stuerne; vi var 15 paa min Stue. Vi fik udleveret Uniformer og gamle Geværer, Model 1822, med fornødent Lædertøj. Da vi havde faaet Morgenthe hos Marketenderen (vi maatte selv betale Forplejningen), begyndte vi strax inde paa Gymnastiksalen med Geværgreb. Det blev drevet med stor Kraft, saa man blev øm i Hænderne. Jeg skruede alt løst paa mit Ge-

vær, saa det raslede, naar man rørte ved det. Appel skulde der være.

Ogsaa Gymnastiken blev drevet med Kraft, baade ved Træhest, Klatremaskine osv. Her var der stor Ulighed; flere havde aldrig prøvet det før, men for mig, som privat havde gennemgaaet et Kursus paa Gymnastisk Institut, var det temmelig nemt.

Der blev exerceret tilfods i Gaarden, i smaa Tropper paa c. 15 Mand, hver under Kommando af en Underofficer. En Løjtnant *Munch* læste Felttjeneste for os; det var enormt kedeligt. Og der var iblandt os flere Holstenere, som ikke kunde dansk; de forstod ikke et Muk.

Chefen var en Kaptajn, saaret fra Treaarskrigen, meget højttalende. Vi kaldte ham Storrøfleren. Han holdt god Orden og forlangte en Del Arbejde af os. Under ham stod, foruden Løjtnant Munch, Premierløjtnant *Møller*, Sekondløjtnant *Pingel* og en Sekondløjtnant *Christensen*. Den sidste var den dygtigste praktiske Officer.

Vi havde c. 8 Timers Øvelse daglig. I Fritimerne havde vi Lov til at gaa ud i Byen og kunde faa Nattegn til Kl. 12. Kom man senere, maatte man se at klare sig med den vagthavende Underofficer — hvilket ikke var vanskeligt.

Jeg var dengang en renommeret Dansehest og var de 3 første Aftener inviteret paa Bal.

En Nat, da den vagthavende Underofficer sov, skrev jeg selv mit Navn: Hjemkommen Kl. 12. Den var en Del mere.

Om Chefen saa igennem Fingre med saadant, veed jeg ikke. Han fortalte ialtfald sit andet Hold Aspiranter, at første Hold kunde buldre hele Natten og dog gøre deres Pligt. »Det er Karle,« tilføjede han, »men I dingler i Geleddet, saa snart I har været ude lidt over Sengetid.«

Det var en mærkelig Samling unge Mennesker jeg her befandt mig imellem. Fløjmanden var over 6 Fod, den mindste vel 5; nogle var 24—25 Aar, andre kun 17. Men det var vist et af de bedste Hold Reserveofficerer.

II.

Jeg søgte om at komme over til Artilleriet, og det lykkedes, da jeg var cand. polyt. Chefen ærgrede sig over det, og udtalte ved en Præsentation for Krigsministeren, Oberst *Thestrup,* sin Beklagelse over at skulle miste sine Elever, naar de var begyndt at komme efter Tjenesten.

Jeg forstod nok hans Misfornøjelse; jeg var som sagt polyteknisk Kandidat, 24 Aar gammel og baade legemlig og aandelig udviklet, medens mange af de andre var meget unge

og uudviklede Mennesker uden synderlige Kundskaber. Der var flere andre, der søgte at komme til Artilleriet, men jeg var den eneste som slap derover.

Ved Artilleriet maatte vi selv skaffe os Logis. Jeg kom til at bo i Strandgade, paa Gamle Artillerikaserne hos Major *Wegener,* hvor jeg havde det godt. Det var jo langt behageligere at bo for sig selv.

Vi var 30 Aspiranter ved Artilleriet, hvoraf 8 polytekniske Kandidater. Kanonexercits havde vi paa det gamle Laboratorium, mest med svært Skyts, men ogsaa med Feltskyts — der dog betjentes paa samme Maade; vi uddannedes kun til Fæstningskonstabler.

Vi gjorde en Del Gymnastik, havde megen Fodexercits og lavede Ammunition paa Laboratoriet baade til Haandvaaben og til Kanoner, dog kun til glatløbede og Espingoler. Vi lavede ogsaa Raketter, særlig Faldskærms.

Saasnart Vejret tillod det, kom vi ud paa Amagerfælled til Fodexercits, Kanonbetjening og Skydning. Vi havde ogsaa en Del Theori, Instruktion for Menige, Beregning af Skydetabeller samt Tegning af Kanoner. Flere kunde vanskeligt følge med, idet de ikke havde lært Plantrigonometri.

Vi skulde have lært at tegne Kort i Marken (»Croquis«), men fik kun 1 Time i Kortsigna-

turer, der blev vist os paa et lille Blad — hvorefter vi alle til Examen blev hørt i det. Vi kunde ikke meget, naturligvis.

Man havde sagt os, at vi kun skulde have Karakterer i praktisk Tjeneste, ikke i Theori. Og saa fik vi til Examen kun Karakterer i Theori, slet ikke i praktisk Tjeneste. Den Slags Bagvendthed var der ikke saa lidt af.

Først paa Aaret trak det stærkt op til Krig; der kom Ordre til at afslutte vor Uddannelse paa det halve af den planmæssige Tid, som var 1 Aar. Da Faren for dengang drev over, var vi altsaa uddannede og kunde nu begynde forfra. De af os, der ønskede det, fik da Lov at lære Ridning og Exercits med Feltskyts. Blandt dem var jeg. Den Kundskab vi fik i at betjene Feltkanoner var dog ikke meget værd, da vi øvede uden Bespænding.

De sidste 3 Maaneder gjorde vi Tjeneste som Officerer, og blev derefter hjemsendt i Marts 1862.

Gennemgaaende var vor Uddannelse temmelig mangelfuld. Vi var f. Ex. dygtigere, da vi kom fra Rekrutskolen, end da vi forlod Uddannelsesskolen. Infanteriets Reserveofficerer fik mulig en bedre Uddannelse end vi; de beholdt de samme Lærere hele Tiden, medens vi ved Artilleriet kom til forskellige Skoler og Øvelser, stadig med andre Lærere.

III.

Den 1ste November 1863, da de politiske Forhold paany blev truende, blev vi atter indkaldt; jeg laa i København en Maanedstid til Tjeneste ved 3die Batteri, Kaptajn *Klein,* hvor jeg havde Læsning med Folkene og var Inspektionshavende ved flere Afdelinger paa Gl. Artillerikaserne i Strandgade.

Til at begynde med syntes jeg ikke om Kaptajnen og beklagede mig til en Artilleriofficer, som tidligere havde staaet under ham. Her fik jeg den Trøst, at Kaptajn Klein skulde have Tid til at vænne sig til et nyt Ansigt. Mit blev han aabenbart efterhaanden vant til, for da jeg meldte mig til Afgang sagde han: »Jeg havde ønsket at beholde Dem ved Batteriet.« Da jeg var uddannet til Fæstningsartillerist, vovede jeg imidlertid ikke at gaa i Krig som Officer ved et Feltbatteri.

Sidst i November (eller først i December) blev jeg sammen med Løjtnanterne *Petersen* og *Schønheyder* — begge ligesom jeg polytekniske Kandidater fra 61 — samt Løjtnant *Anker* af Bornholms Milits, hvortil senere kom en Borgerofficer, Andersen, sendt over Kiel—Neumünster til Sønderborg for under Kaptajn *Bartholins* Kommando at danne 4de Fæstningskompagni med Mandskab af alle Feltbatteriers ældre Aargange.

IV.

Mit første Indtryk af Dybbølstillingen blev ikke senere afkræftet. Forsvaret var slet forberedt.

Ved Kommissionsbetænkning af 1851 var paapeget Nødvendigheden af »en stærk, tildels permanent Befæstning« paa Dybbølbjerg. Ingeniørkorpsets Forslag af 53 krævede paa Dybbølbjerg »tre stærke permanente Forter« foruden enkelte mindre Værker og Brohovederne. Til Als og Sundeved var her ialt beregnet 2,300,000 Rigsdaler.

Dette Forslag blev af Krigsministeren forelagt en ny Kommission, bestaaende bl. a. af Generalerne *de Meza, Fibiger, Schlegel* og *Baggesen.* I denne Kommissions Januar 51 enstemmig afgivne Betænkning krævedes til Als med Dybbølbanke ialt c. 2 Millioner Rigsdaler, d.v.s. Kommissionen tiltraadte Ingeniørkorpsets Forslag, kun med Udeladelse af Værkerne om Sønderborg mod Alssiden.

Dette af en stor Kommission efter omhyggelig Overvejelse stillede Forslag gjorde den daværende Krigsminister, Oberst *Lundbye,* intet Forsøg paa at faa gennemført.

Istedet modtog Ingeniørkorpset i Maj 57 en ministeriel Skrivelse, der paalagde det at udarbejde nye Planer over *det absolut nødvendige* under stadigt Hensyn til Bekostningen, idet Mi-

nisteriet paa Forhaand opgav Kommissionsforslaget, som ved »den blotte Talstørrelse« — ialt krævedes 32 Millioner Rigsdaler til hele Monarkiets Sø- og Landbefæstning — »vil virke saa afskrækkende, at ingen virkelig grundig Behandling i den pengebevilgende Forsamling bliver mulig.« Saaledes skrev Ministeriet.

Ingeniørkorpset afgav herefter, med det forlangte Hovedhensyn til Bekostningen, en ny Indstilling af samme Aar, 1857; heri foresloges Dybbølstillingen befæstet med Jordværker med muret Reduit og Gravkaponierer til Infanteriforsvar. Dertil beregnedes 794,000 Rigsdaler, Armeringen ikke medregnet.

Heller ikke dette Forslag blev forelagt Rigsdagen til Beslutning; Krigsministeren var stadig bange for Bekostningen. Først Lundbyes Efterfølger som Krigsminister, Oberst *Thestrup,* gennemførte under den umiddelbart truende Krigsfare 1861 Dybbølstillingens Befæstning — til et Beløbaf 199,600 Rigsdaler, *altsaa godt* $^1/_{20}$ *af det, som den sagkyndige Kommission havde krævet, og godt* $^1/_7$ *af det, Ingeniørkorpset havde krævet som absolut nødvendigt.*

Men denne Befæstning blev da ogsaa nærmest kun en Feltbefæstning, beregnet paa at støtte Hæren, ikke paa at modstaa en Belejring. Det var hastigt opkastede Jordværker, uden Gravforsvar og uden bombesikre Rum for Mandskabet. Selv om Fjenden kun havde an-

grebet med det gammeldags glatløbede Skyts, vilde det have været en vanskelig Sag at forsvare denne Stilling mod en regelmæssig Belejring.

Men til vor Ulykke var vor Modstander for en stor Del væbnet med det nye riflede Skyts. Netop i de foregaaende Aar var dettes Overlegenhed blevet almindelig anerkendt, og det blev Dybbøls Skæbne at afgive det praktiske Bevis, paa vor Bekostning. De danske Sagkyndige havde ikke været uvidende om Virkningen af det riflede Skyts; bl. a. havde en dansk Officer i 1858 overværet de bekendte Jülicherforsøg, som viste Muligheden af ved indirekte Skydning med riflet Skyts at skyde Bresche i Fæstningsværker.

Men Dybbøls Befæstning var anlagt uden Hensyn til disse Erfaringer, og vort Artilleri var kun saa smaat begyndt paa at indføre det nye Skyts. Dels var det for dyrt, dels var flere af vore ellers dygtigste Artilleri-Officerer endnu ret uvillige til at godkende dets Fortrin fremfor det glatløbede, som de var indlevede med og havde Forkærlighed for. Vi stod med Hensyn til Indførelsen af riflet Skyts ikke tilbage for nogen af de andre Smaastater. Men det var ikke dem vi havde at gøre med, det var Prøjsen, som af alle Stormagter var videst fremme paa dette Omraade. Her havde man i 1861 med stor Energi taget fat paa Indførelsen

af et helt nyt og fortrinligt System riflet Bagladeskyts. Og ganske vist er det en Fejltagelse, naar mange tror, at Prøjserne førte lutter riflet Skyts imod os ved Dybbøl; endnu den 18. April var omtrent Halvdelen af deres Kanoner glatløbede. Men de havde paa deres Fæstninger en anselig Mængde tildels svært Skyts af den ny Konstruktion; og af dette blev efterhaanden det meste ført op til Brug mod Dybbøl. Da først det var bragt i Stilling imod os, var Udfaldet givet. Fra Broagerland kunde de dermed over Vemmingbund beskyde vore Skanser paa venstre Fløj, som ikke var tilstrækkelig dækkede mod den Side, hvor de ved Afstanden over Vandet vilde have været beskyttede mod Angreb af det glatløbede Skyts.

Prøjsernes Granater gik lukt igennem de svære Blokhuse, som var beregnede til Ophold for Mandskabet. Hurtig viste det sig, at disse Blokhuse var ikke Tilflugtssteder men Rettersteder. Skansernes Besætning maatte, da Beskydningen, særlig fra Broager, blev stærkere, søge Ly bag ved Skanserne i Løbegravene, og endda yderligere grave sig ned der, saa langt borte, at Fjendens Infanteri ved Stormen flere Steder naaede ind i Skansen næsten samtidig med vort eget.

V.

Vi fandt Skanserne ved vor Ankomst liggende omtrent som Ingeniørerne havde forladt dem i 61. Foran Stillingen laa uforstyrret endnu baade Hegn og Huse til Fjendens Dækning. Ogsaa i selve Værkerne manglede en Del vigtige Arbejder. Man skulde da tro, at der strax var sat al Kraft ind paa saavidt mulig at bøde Manglerne. Men det skete ikke.

Det varede ikke længe før vi ved 4de Fæstningskompagni under Kaptajn Bartholin havde 300 Mand; senere blev vi 600. Det var ikke noget udsøgt Mandskab, mest Feltartillerister af ældre Aargange, Folk, som aldrig havde lært at betjene Fæstningsartilleri og havde glemt det meste af det, de engang havde lært. Saa meget uheldigere virkede det knappe Officerstal, Kaptajnen som eneste Linjeofficer med tre unge Reserveofficerer, en Milits- og en Borgerofficer. Kommandersergeanten var en ældre Mand, som næppe kunde have gjort Fyldest ved et Feltbatteri, og ej heller gjorde det hos os; Foureren ganske ung, ikke fyldt de tyve. Saa var der et Par Reservekorporaler, udtagne blandt Underkorporalerne, og et Par Underkorporaler, udtagne blandt de menige. Det var hele det kommanderende Personale.

Men Folk havde vi dog, og der var nok at tage fat paa. Vi ventede paa Ordrer; vi fik ingen og bestilte intet. Maaske gik man ud

fra, at Krigen ikke vilde bryde ud før til Foraaret. Alligevel syntes vi unge Officerer, at det var en underlig Maade at forberede Stillingens Forsvar paa.

Jeg spurgte Kaptajnen, om vi ikke skulde begynde. Han gav mig det mærkelige Svar, at Folkenes Uniformer jo ikke var kommet endnu. Jeg mente, at Folkene nok kunde arbejde, fordi de ingen Uniformer havde; de fik jo Erstatning for hver Dag de brugte deres eget Tøj. Hertil svarede Kaptajnen kun: »Aa, jeg har saadan en Hovedpine.«

Saa blev vi ved med at drive bag de ufærdige Skanser.

Fejlen var vel, at ikke strax en handlekraftig Mand var blevet udnævnt til Stillingens Kommandant med Myndighed over alt det der liggende Militær, — nemlig en Bataljon Fodfolk, nogle Ingeniører under Kommando af en Kaptajn, Artilleridepotet, og nu 4de Fæstningskompagni samt Feltartilleriet paa Als.

Der kunde med dette Mandskab have været udført et stort Arbejde til Fuldstændiggørelse og Styrkning af Stillingen. Nu blev en Maaned ligefrem spildt.

Aldrig i mit Liv har jeg bestilt saa lidt som denne Tid i Sønderborg, og aldrig har jeg været saa slet tilpas.

Maaske troede Kaptajn Bartholin ikke, at man kunde udrette noget med Reserveofficerer.

Ialtfald sjoflede han os i høj Grad. Da Major *Lunddahl* blev udnævnt til Øverstkommanderende for Artilleriet i Dybbølstillingen, undlod Kaptajnen saaledes at meddele os det.

Vi plejede at spise i et Hus ved Sønderborg Havn, hos Havnefogeden — en ældre Mand, der vist havde været Tjener hos Hertugen af Augustenborg. Han var ialtfald meget fortrolig med dennes Forhold og viste os en Gang Hertugens Portræt, som han havde liggende i en Dragkisteskuffe.

Da vi en Dag først i Januar ved Tretiden kom og skulde spise til Middag, sad Major Lunddahl i Havnefogedens Stue sammen med Kaptajnen. Majoren sagde: »De Herrer kender vel Armébefalingen?« Som ældst Officer svarede jeg: nej, vi kendte den ikke.

Lunddahl vendte sig da til Kaptajnen: »Har De ikke gjort de Herrer bekendt med Armébefalingen?« »Nej,« svarede Kaptajnen, »jeg troede ikke det var nødvendigt at underrette Reserveofficererne.« Hertil bemærkede Lunddahl: »*Jeg* kender ingen Forskel; Reserveofficererne bærer Porteépée lige saa vel som Linjeofficererne og maa behandles som dem.«

Dermed var Kaptajn Bartholins Rolle egentlig udspillet. Ved Appellen Dagen efter inddelte Major Lunddahl Folkene, medens Kaptajnen stod som Statist. Og fra den Tid var det Majoren vi henvendte os til i Tjenestesager,

selv om Kaptajnen var tilstede. Under hele Belejringen veed jeg ikke af, at jeg har set Kaptajn Bartholin, skønt jeg stod ved hans Kompagni. Paa denne Mand hviler en stor Del af Ansvaret for, at Dybbølstillingen ikke var i bedre Stand end den var, da Prøjserne kom.

VI.

Major Lunddahl havde Artillerikommandoen i Dybbølstillingen til den 10de Februar, da han maatte træde tilbage paa Grund af Sygdom. Han var høflig og hensynsfuld overfor sine Officerer. Politisk var han Nationalliberal af reneste Vand, og det var vel af politiske Grunde han overfor mig udtalte, at han betragtede mig som sin personlige Fjende. I Tjenesten kom vi godt ud af det.

Han var en ivrig Mand til sit Arbejde; strax efter Middagen den første Dag han var kommen, gik han hele Stillingen igennem med sine Officerer, og Dagen efter blev vi sat i Gang. Jeg fik Udtransport af Materiel og Ammunition, mest fra Sønderborg Slot, og særlig til Skanserne paa Dybbøl Bjerg.

En Dag da vi førte en Krudttransport derud, kom en ung Fyr gaaende imod os, meget overlegen, med brændende Cigar i Munden. Han var næsten naaet op paa Siden af første Ammunitionsvogn, før jeg opdagede ham. Jeg sagde

ganske stille: »Der er Krudt i Vognen!« Det var tilstrækkeligt. Jeg maa endnu smile ved at tænke paa hans hovedkulds Flugt ind over Markerne.

Paa Skolen havde vi lært, foruden mange andre Forsigtighedsregler, at foran hver Krudttransport skulde der ride en Mand og fordre al Ild slukket undervejs, f. Ex. i Smedierne. Her kom en Mand med brændende Cigar gaaende lige op mod en fuldtlæsset Krudtvogn.

Ved Sønderborg Slot laa et stort Træskur fyldt med Materiel, f. Ex. Slæder, Raperter m. m. til de svære Kanoners Affutage; jeg havde i flere Dage ført Materiel ud herfra.

En Morgen, da det blæste stærkt, kom Marketenderen og bad om han maatte gøre Ild paa til Kaffen inde i det halvtømte Skur. Tilfældig kom i det samme Depotkaptajnen gaaende. Jeg henviste Manden til ham — og vi fik den Oplysning, at en stor Mængde Trækasser, der stod langs Væggen, netop hvor Marketenderen vilde tænde sit Baal, var fyldt med Ammunition til Haandvaaben!

Jeg havde godt set Kasserne, men tænkt at de indeholdt Geværer. Kaptajnen havde intet sagt om hvad der var i dem, og jeg kunde ikke ane, at man var saa uforsigtig at blande Ammunition med Materiel.

Der var lidt for stor Forskel paa de Regler, man i Fredstid iagttog ved Laboratoriet, og

den Sorgløshed, hvormed man her behandlede de farlige Stoffer.

Der var i Skanserne ikke andre bombesikre Rum end Krudtmagasinerne, der paa Dybbøl var af Beton. Derfor søgte Folkene ofte Ly der; de laa som Sild i en Tønde, og der var en Stank, saa man daarlig kunde trække Vejret. Naar Sikkerhedslampen ikke vilde brænde i den tykke Luft, satte man en tændt Lygte paa en Krudtkasse! Det var ikke noget sjældent Syn.

Naar det gik godt, maa man her som paa saa mange andre Punkter sige, at Lykken var bedre end Forstanden.

VII.

Hvad Jordarbejdet angaar, hindredes det i høj Grad ved det nu indtraadte Frostvejr.

Heller ikke tog man overalt lige kraftig fat. Bataljonschefen tilbød Ingeniørkaptajnen at stille hele Bataljonen til hans Raadighed til Sløjfning af de mange Hegn foran Stillingen. Men Kaptajnen afslog det med den Bemærkning, at det Arbejde kunde hans Ingeniører udføre paa faa Dage. Den 18de April var han ikke blevet færdig med det.

Med Hensyn til selve Skanserne var det naturligvis ikke muligt paa den givne Tid og med

de forhaandenværende Midler i væsenlig Grad at ændre deres Karakter. Svagt var de anlagt, og svage maatte de vedblive at være. Frosten var i Vejen, Dagene var korte, og vi manglede Hestekraft til Transporten.

Der laa nogle Feltbatterier, som ikke havde noget videre at tage sig til; men det syntes ikke, at de kunde afgive deres Heste. Vi fik Infanteribataljonens Chef til at laane os de 16 Heste, som hørte til Bataljonens Ammunitions-kærrer, men paa den Betingelse, at Træn-kuskene skulde køre dem.

De stillede da med Hestene en Morgen paa Slotspladsen. Men disse Trænkuske var blevet vant til at drive og havde ikke Lyst til her at sættes i Arbejde; de gjorde Hestene kørestædige, saa de stod ret op i Luften. Jeg som Landmandssøn kunde nok se, hvordan det gik til. Jeg henvendte mig til Lunddahl, som stod og saa paa det: »Tillader Majoren, at jeg smider de Karle ned og sætter mine Konstabler op? Saa skal vi nok faa Vognene ud.«

Men Majoren rystede paa Hovedet; det gik ikke an. Saa maatte vi lade Trænkuskene føre deres Heste hjem igen.

Trods alt blev der udrettet en Del. Vi hængte godt i, og efter Omstændighederne blev Resultatet nogenlunde. Det er galt, naar Oberst *N. P. Jensen* i sin Bog om Krigen 64 paastaar, at ikke en eneste Skanse var i Forsvarsstand, da

Hæren kom fra Dannevirke den 7de Februar. I alle Skanserne var der Kanoner og Ammunition, og de fleste af dem var forsynede med Stormpæle i Gravene.

VIII.

Den 7de Februar Kl. $7^1/_2$ Morgen blev jeg kaldt op til Kommandoen. Jeg traf Major Lunddahl syg og meget nervøs. Han gav mig følgende Ordre:

»De rykker uopholdelig ud og tager Kommando i Skanserne IX og X. De vil finde Betjeningsmandskab derude. De skal gøre færdig til Skydning inden Aften, til hvilken Tid De kan vente Prøjserne foran Stillingen. Jeg skal foranledige Dem afløst mellem 2 og 3, for at De kan ordne Deres Sager, da De strax rykker lige derud.«

Altsaa skyndte jeg mig ud til Skanserne IX og X.

De vare bestykkede med ialt 17 Kanoner, tildels af svært Kaliber. Efter almindelige Regler havde der vel til dette Skyts været Brug for 2 Officerer og 4 Underofficerer. Dette Skyts var nu, fordelt i to lukkede Skanser, undergivet mig som eneste Officer, uden Befalingsmænd, og med et Mandskab, som i og for sig var utilstrækkeligt til Kanonernes Betjening, og tilmed

uøvet, uensartet, de ældre Aargange fra alle Feltbatterierne, og mig ganske fremmed.

Vejret var uheldigt, af og til Sne med svag Frost; Terrepleinet (det indre af Skansen) blev snart trampet op; vi vadede hele Dagen i Snesjap.

Da vi var færdige med det groveste, og jeg efter et anstrængende Dagværk ved Aftenstid gav mig til at undersøge Ammunitionen, opdagede jeg til min Skræk, at der manglede Friktionsrør. Skansen var altsaa ude af Stand til at skyde. Jeg kunde ikke gaa ud fra, at min Naboskanse Nr. VIII havde flere Friktionsrør, end den selv havde Brug for, — hvis den i det hele taget havde nogen.

Altsaa maatte Rørene hentes fra Sønderborg. Tilfældigvis vidste jeg, hvor paa Slottet de laa. Men ingen af Mandskabet var kendt derinde, og da Hæren fra Dannevirke allerede var begyndt at rykke ind i Byen, kunde jeg vide, at der maatte være stor Forvirring. Sendte jeg en af mine Folk afsted, var det højst usandsynligt, at han under disse Forhold kunde finde netop en af de faa, der vidste Besked med disse Rørs Magasinering.

Men Friktionsrørene maatte vi have, naar jeg efter Ordre skulde staa rede til at modtage Fjenden. Min eneste Udvej var da selv at gaa til Sønderborg — og lade mine to Skanser klare sig uden mig saa længe.

For ikke at gøre Mandskabet uroligt, listede jeg mig ubemærket bort, saa snart Mørket faldt paa; der var jo ingen, jeg kunde give Kommandoen til imens. Jeg løb alt hvad jeg kunde, lige ind til Sønderborg. Der var ikke et Menneske paa Slottet; jeg gik uhindret ind i det Rum, hvor Rørene laa, tog hvad jeg havde Brug for og skyndte mig tilbage ud i Nr. IX og X.

Det var en sørgelig Tur; jeg mødte Tropperne, der kom fra Dannevirke, alle Vaabenarter blandede mellem hverandre.

En Underkorporal af Artilleriet spurgte mig om sit Batteri. To Infanterister gik og støttede hinanden i det glatte Føre, de kunde næsten ikke mer. Lige som jeg gik forbi, faldt en af dem baglæns om; hans Gevær gik af, og Kuglen traf en Marketenderhest, som faldt død ned i Vejgrøften.

Jeg drejede af ad Aabenraavejen og naaede mine Skanser, vistnok uden at nogen havde mærket min Fraværelse.

Hen paa Natten kom der Fodfolk ind i Skansen. Det skulde have været til Nr. VIII, men kendte ikke Vejen. Officeren forlangte en Fører, og det skulde være strax. Hans Folk var saa udmattede, at han tvivlede om at faa dem op igen, hvis de først kom til Sæde. De kom lige fra Dannevirke.

Det sneede stærkt nu, og ingen af mit Mandskab vidste Vejen til Nr. VIII, som laa tem-

melig langt borte. Altsaa maatte jeg selv ud. De arme Folk stønnede ved at følge mig; jeg havde Hastværk. Forsvare to Skanser, imens jeg viste Vej til en tredje, kunde jeg ikke. Jeg fandt Skanse VIII nøjagtig, idet jeg gik paa Hovedet ned i dens Grav. Saa lod jeg Folkene selv om at hitte ind og skyndte mig tilbage.

Det var anden Gang, jeg forlod min Post den Nat.

Længere hen paa Natten kom der Artilleri ind i Nr. X. Det skulde have været op i Nr. IV. Havde jeg ingen, der kunde vise Vej til Nr. VIII, saa havde jeg det langt mindre til Nr. IV, som laa helt ovre bag Dybbøl Mølle. Det var en lang og besværlig Vej ved Nattetid i stærkt Snevejr. Jeg tvivlede meget paa, at jeg selv i det tætte Snefald kunde finde derover. Men Artillerikaptajnen vilde ingen Indvendinger høre. Han var ikke blid, hans Stemme skingrede som en Trompet: Jeg havde at lystre Ordre, og det strax!

Altsaa maatte jeg ud igen. De udmattede Artillerister maatte se at følge mig saa godt de kunde. For mig gjaldt det at komme tilbage hurtigst mulig; jeg gik med en ond Samvittighed. Heldigvis fik vi Øje paa Dybbøl Mølle. Derfra var der ikke langt til Skanse IV. Men der var langt til min Post — som jeg nu for tredje Gang havde forladt!

Om det blev opdaget, paa hvilken Maade jeg havde forsvaret Skanserne IX og X Natten mellem den 7de og 8de Februar, veed jeg ikke. Jeg var mig bevidst, at jeg havde fejlet, men veed endnu den Dag idag ikke, hvordan jeg skulde have undgaaet det. Jeg fortalte engang en Artillerigeneral om min Skansevagt den Nat: han mente, at jeg havde handlet rigtigt. Men en Krigsretsdom vilde vel have lydt paa Dødsstraf.

IX.

Det var de fra Dannevirke tilbagevendende Tropper, der skulde have udstillet Forpostkæde foran Stillingen den Nat. Men de var for udmattede; der blev i Virkeligheden ingen Forposter udstillet. Det fik jeg senere at vide.

Det havde ikke været rart, hvis Prøjserne var kommet. Havde de kendt vor Svaghed, kunde de vist have fulgt vore vigende Tropper lige ind i Sønderborg; ved en rask Fremrykning vilde hele Stillingen have været deres.

De troede os stærkere, end vi var, og deres egne Folk var nok lige saa medtagne af Forfølgelsen som vore af Tilbagetoget. Nok er det, de kom ikke. Men det kunde jeg ikke dengang vide; min Ordre lød paa, at de kunde ventes, og at jeg skulde staa rede til at modtage dem.

Det var en skrækkelig Nat. Stadig Forstyrrelser; borte fra Skanserne tre Gange; hele Tiden i Uro for det ventede Angreb. Frygteligt, hvis det kom, mens jeg ikke var tilstede! Og umuligt for mig, selv naar jeg var der, at modtage Fjenden forsvarligt, som ene Kommandant i to lukkede Skanser med uøvet og utilstrækkeligt Mandskab, uden Befalingsmænd.

Der var ikke en tør Trevl paa mig. Støvlerne var fulde af Snevand, og træt var jeg efter at have arbejdet hele Dagen og haft mine natlige Extrature, til Sønderborg og til Skanserne VIII og IV, foruden de mange Smaature mellem mine egne to. Jeg maatte uafbrudt gaa op og ned for at holde Blodet i Omløb.

Der var ganske vist en meget god Vagthytte til Skansekommandøren udenfor Nr. IX. Men den overlod jeg Mandskabet til at koge Kaffe i. Og Kedlen stod over Ilden hele Natten. Det kom bl. a. en Konstabel tilgode. Han kom ind til os lige fra Marschen fra Dannevirke, kun i Vaabenfrakke. Kappen og Tæppet havde han kastet undervejs. Han blev sat hen ved Kakkelovnen og fik en Kop glohed Kaffe; det rettede ham noget. Men Fødderne var slemt medtagne.

Majoren havde glemt den lovede Times Afløsning om Eftermiddagen, og jeg havde ikke haft Lejlighed til at sende Bud efter Mad. Sulten var jeg derfor ogsaa. Der var om Natten

kommet Fodfolksbesætning i Skanse IX; jeg husker, at en af Underofficererne overlod mig et Stykke Flæsk og en Bid Brød. Det gjorde godt. Søvn fik jeg ikke den Nat, og meget lidt kun de følgende.

Men endelig blev det da Morgen, og glad var jeg. Der kom en Skansekommandør til Nr. X; saa havde jeg kun een Skanse at svare til.

Men i Nr. IX blev jeg i 4 Dage og 5 Nætter; saa længe lod Afløsningen vente paa sig. Den 5te Nat var extra. Den Officer, der kom for at afløse mig, erklærede at han var syg og ikke kunde tage Kommandoen.

X.

Som sagt, kom allerede den første Nat Infanteriet, der skulde danne Skansebesætning i Nr. IX. Det skulde have Nattekvarter i Blokhuset; der inde var mørkt som i en Grav. Kompagnichefen bandede som en Tyrk paa, at han rykkede ikke ind i det sorte Hul, før han fik Lys. Vi havde streng Ordre paa ikke at brænde Lys i Blokhuset; hvorledes man har tænkt sig, at Infanteriet ved en Allarmering da skulde finde ud gennem den meget smalle Dør, veed jeg ikke. Jeg fandt det ikke mer end billigt, at Kaptajnen forlangte Lys, og jeg skaffede ham Lys. Men det var stik imod min Ordre.

Herefter blev han helt medgørlig og lovede

at støtte mig paa bedste Maade i min fortvivlede Stilling. Overhovedet var det mig en stor Beroligelse at se og tale med Infanteriets Officerer. De hjalp mig efter Evne og med god Vilje.

Vi unge Reserveofficerer af Artilleriet led meget ved ikke at have ældre Officerer at raadføre os med. Ved Fodfolket havde de dog altid deres Kompagnichef at holde sig til. Vi derimod blev sendt ud i en Skanse, snart hist og snart her, og skulde klare os paa egen Haand.

Jeg veed ikke af, at jeg, mens jeg var paa højre Fløj, saa noget til den jourhavende Artillerikaptajn, skønt han opholdt sig i Nr. VI. Og da jeg laa paa Als, kunde der gaa en Ugestid, uden at jeg saa en højere Officer af mit eget Vaaben. Man forstaar, at dette var uheldigt.

Af Befalingsmænd under sig havde Skansekommandøren maaske en Underkorporal, højst en Reservekorporal. De var yngre og ikke mere erfarne end vi selv; saa til megen Støtte for os var de ikke.

Og vore Kammerater saae vi kun lidt til. Ved Afløsningen var der ikke Lejlighed til Samtale. Vi gik i Almindelighed ud med Ordren: Handl efter Konduite! Og saa maatte vi under Ilden skøtte os selv.

Skansekommandørens Stilling var i det hele taget ikke misundelsesværdig. Maaske var der

intet Vaaben, hvor tilstrækkelig Uddannelse savnedes mer end ved Artilleriet, baade hos Mandskab og Officerer. Som før omtalt, havde man indtil 64 kun haft meget ringe Interesse for Fæstningsartilleriet, der betragtedes som noget underordnet.

Hvorledes Krigsministeren overhovedet havde tænkt sig at forsyne Hæren med Artilleriofficerer, forstaar jeg ikke. Han kendte dog Stillingen, saavel Dannevirke som Dybbøl og Fredericia, maatte forud vide, hvor mange Officerer der behøvedes. Og saa var der næppe Officerer nok til Feltbatterierne. 3die Batteri, Klein, rykkede i Felten med følgende Officersbesætning: Kaptajnen, en Premierløjtnant, som var sindssyg, og Artilleriets yngste Reserveløjtnant, som kun var uddannet ved Fæstningsartilleriet.

Endnu knappere var Officersbesætningen ved Fæstningsskytset. I Dybbølstillingen var næsten alle Skansekommandørerne Reserveofficerer. Og ganske vist kan man sige, at denne Tjeneste rent teknisk frembyder færre Vanskeligheder end ved Feltartilleriet, hvor man er fuldstændig umulig uden grundig og særlig Uddannelse. Men hverken dette eller den Omstændighed, at Reserveofficererne gennemgaaende gjorde god Fyldest, ophæver de Ansvarhavendes Forsømmelse: Vi havde alt for faa Officerer, og altfor faa med tilstrækkelig Uddannelse.

Der blev ved Dybbøl kun ringe Afgang paa Artilleriofficerer. Hvordan skulde Stillingen have ladet sig forsvare, hvis et større Tal var gaaet ud som faldne og saarede?

Som det var, medførte dette Faatal af Officerer ulidelige Vanskeligheder for de Overordnede med Posternes Besættelse. Gang efter Gang stod de og vidste ikke, hvor de skulde finde en Stedfortræder for en enkelt Skansekommandør, som uventet fik Forfald ved Sygdom eller paa anden Vis. Og for os yngre var Følgen et grovt Misbrug af vore Kræfter.

Om Dagen sloges vi, om Natten maatte vi tilse Skansernes Udbedring og modtage Ammunition. Vi blev jagede fra Skanse til Skanse, stadig til nyt Mandskab; ja vi maatte kommandere to Skanser samtidig. Det er hændt mig, at jeg, kommende fra Skansevagt i 1ste Linje, har meldt mig ved Kommandoen og strax er bleven sendt ud paa Skansevagt i den tilbagetrukne Linje; derfra igen paa Vagt i Nr. II, og derfra til Kirkebatteriet og Brohovedet samtidig, og saa fremdeles, uden Mellemrum, uden Hvil. Det sled paa Nervesystemet.

En Nat efter en anstrængende Dag modtog jeg fra Artillerikommandoen et Brev med 2 Segl, altsaa til hurtig Expedition. Jeg var saa træt, at jeg faldt i Søvn med Brevet i Haanden: først en Time senere vaagnede jeg op i stor Forskrækkelse. Det var Bud om, at vi

kunde vente et Stormangreb den Nat. Heldigvis udeblev det.

Jeg mener ikke, at det var særlig mig, det gik ud over; en anden Officer ved Kompagniet, Løjtnant *Petersen*, havde 15 Dages Tjeneste i Nr. IV, med kun 1 Dags Hvil. Og jeg beklager mig ikke, det var nødvendigt saaledes, eftersom der nu en Gang var for faa Officerer, og een Officers Ukampdygtighed gik ud over alle de andre.

Men det kunde ikke være andet, end at baade vi og Tjenesten maatte lide derunder. Og at der var i den Grad for faa Officerer, kan man dog med Rette bebrejde de Mænd, der bar Ansvaret for vort Krigsberedskab.

XI.

Særlige Vanskeligheder fulgte af den Fejl, at Mandskabet ikke blev afløst samtidig med Skansekommandøren. Da der ikke altid var Officerer til at følge Afløsningen ud, var der ikke sjælden enkelte af Mandskabet, som benyttede sig af det og blev hjemme. Man vidste aldrig bestemt, naar man overtog en Skanse, hvor mange Mand man havde i den. Nøjagtig Kontrol var umulig; skudfri Rum havde vi ikke, og man kunde dog ikke lade Mandskabet stille til Appel under Fjendens Ild.

Det kunde ogsaa give Besværligheder paa anden Maade. Engang fik jeg Extravagt. Officeren havde faaet Mavepine og meldt sig syg med det Løfte til Mandskabet, at det skulde blive afløst samme Aften.

Da jeg indfandt mig i Skansen, blev jeg modtaget med temmelig nærgaaende Krav paa den lovede Afløsning. Jeg svarede, at de maatte vente, til Afløsningen kom; vi kunde ikke lade Skansen ligge uden Besætning.

De gentog imidlertid deres Fordring og trak sig tilbage for at forhandle indbyrdes om, hvad de skulde gøre. Jeg lovede at skyde den første, som forlod Batteriet før Afløsningen var der. Men det er ikke godt at vide, hvad det kunde være blevet til, hvis der ikke til alt Held i Besætningen havde været 6 Mand af min gamle Besætning fra Flankebatteriet paa Als; de lod meget bestemt de andre vide, at de taalte intet Vrøvl, saa længe jeg kommanderede. Og dette virkede maaske nok saa meget som min Trusel. Men vist er det, at man under saadanne Forhold maatte tage Folkene med en fast Haand, om ikke det hele skulde blive til Bolledejg.

XII.

Ogsaa paa andre Maader kunde man komme til at overtage Skansen i Uorden efter sin Formand.

Det meste af den Tid, jeg stod paa venstre Fløj, var det Artilleristerne selv, der sørgede for Skansernes Udbedring. Og de gjorde det godt. Det var jo dem, der om Dagen skulde staa for Skud bag de Volde og Traverser, de om Natten havde udbedret. De regulære Arbejdskommandoer tog det ikke saa nøje, og deres Reserve-Konduktører var temmelig ukyndige i dette Arbejde, mest civile Haandværkere, som tog den Fortjeneste med.

Men det kunde jo ske, at en Skansekommandør enten af Ligegyldighed eller for at vinde en billig Popularitet hos Mandskabet, lod fem være lige med disse Arbejder, saa man ved Overtagelsen fandt Skansen mindre godt istandsat eller Materiellets Fornyelse forsømt. Saa blev den ny Kommandør nødt til at kræve dobbelt Slid af Mandskabet for at faa Sagerne i Orden, og han maatte da med Mandskabets Uvilje betale sin Formands Popularitet.

XIII.

Det var som sagt ikke altid rart for en ung Officer at blive sendt uden Medhjælp ud som Skansekommandør med Ordren: Handl efter Konduite!

Men værre var det, naar man ude i Skanserne fik for mange Ordrer, — der ikke altid

vidnede om Kendskab til de virkelige Forhold. Over sig havde man først den øverstkommanderende Artilleriofficer. Saa kunde der komme en Adjutant, »udsendt af Overkommandoen«. Saa var der den jourhavende Kaptajn. Endelig den Officer, som førte Skansens Infanteri — nemlig naar han var ældre Officer end En selv. I den almindelige Forvirring kunde man, naar galt skulde være, og det skulde det ikke saa sjældent, fra disse tre-fire Steder faa tre-fire indbyrdes modstridende Ordrer paa een Gang.

Ved Skansens Istandsættelse kunde man støde sammen med den Officer, som ledede Ingeniørerne. Han mente jo for det meste, at han som Fagmand var den, der bedst forstod sig paa, hvad der skulde gøres. Og Artilleriofficeren, der kendte Skansen ud og ind, ogsaa i Kamp, tænkte, at det maaske dog var ham, der bedst vidste, hvor Skoen trykkede. Ialtfald var det ham og hans, der kom til at lide under Skansens mulige Fejl og Mangler.

Havde man efter Kompagniets Ordre indsendt Fortegnelse bl. a. over sin Forsyning med Skyts, Lavetter, Værktøj osv., kunde det ske, at Depotkommandøren krævede udleveret, hvad han i sin fjærntsiddende Visdom mente, at man havde for meget.

Kort sagt, der kom alt for mange indbyrdes modstridende Ordrer, og for mange, der ikke stemte med Skansens Velfærd. Hvis ikke alt

skulde gaa hulter til bulter, blev man tit nødt til paa eget Ansvar at lade disse Ordrer ophæve hinanden og holde sig til den, der passede En bedst: »Handl efter Konduite!« Den var ialtfald velgørende klar. Og det samme var den altid gældende Ordre: »De skal forsvare Skansen til det yderste!«

XIV.

Jeg har i det foregaaende særlig talt om Skansekommandørernes Stilling. Mandskabet havde det ikke stort bedre. De svagt anlagte og ufuldkomne Værker fordrede uafbrudt stor Arbejdskraft, først til Istandsættelse, saa til Vedligeholdelse. Naar Folkene ikke havde Tjeneste, maatte de arbejde paa Værkerne med Bør og Skovl; det var umuligt at faa givet dem den haardt savnede artilleristiske Øvelse.

Nogle af de bedste Folk vi havde til at begynde med var Holstenerne. Men da Infanteriet hjemsendte sit holstenske og sydslesvigske Mandskab paa Grund af dets Upaalidelighed, blev det ogsaa hjemsendt fra os.

Helt havde man vel ikke stolet paa dem. Ved Tronskiftet overværede jeg deres Edsaflæggelse foran Sønderborg Slot. Ellers blev Eden aflagt ved Infanteriet til Fanen, ved Kavaleriet til Estandarten, ved Artilleriet idet en Mand traadte frem og lagde Haanden paa en

Kanon. Men Holstenerne maatte enkeltvis eftersige Edsformularen, som den Stykke for Stykke blev fremsagt for dem.

Det hed sig dog, da senere Overkommandoen fik Tilladelse til at aabne en Del af de til det tysktalende Mandskab ankommende Breve, at Slægt og Venner hjemmefra tit skrev omtrent saaledes: Lorens eller Hans — hvad de nu hed — er kommet hjem og gaar omkring, foragtet af alle. Du maa love os, kære Søn eller Broder, at Du ikke handler saa skammeligt og bryder din Ed.

Imidlertid, ved Infanteriet *havde* dette Mandskab vist sig upaalideligt og blev altsaa hjemsendt, ogsaa fra os. Det var dygtige Folk, vi dermed mistede; vi kunde daarlig undvære dem. De maatte nu i en Hast erstattes, dels fra Forstærkningen, dels med uøvet, ungt Mandskab.

Det blev en ufuldstændig og en daarlig Erstatning. De færreste af disse Folk havde før betjent Fæstningskanoner, endsige riflet Skyts. Og for en ikke ringe Del maatte vi endda hjælpe os med Infanterister til Kanonbetjeningen. Selv om de viste god Vilje, var det vanskeligt at lære dem op helt for fra under Fjendens Ild, og dobbelt vanskeligt, da vi havde saa faa Befalingsmænd.

Tilmed var Mandskabet uheldigt stillet baade ved Skansernes Indretning og ved Arten af vort Skyts. Naar vi paa den gammeldags

Maade skød over Bænk — med lavt Brystværn — ja selv gennem Skydeskaar, led vi altfor store Tab, baade paa Mandskab og Materiel, overfor det riflede Skyts. Det skød jo baade længere og sikrere end det glatløbede.

Vi maatte da paa forskellig ureglementeret Vis se at skaffe ialtfald Mandskabet lidt bedre Dækning. Men det lod sig ikke altid gøre. Følgen blev et uforholdsmæssigt Mandefald, hvilket tillige med de andre Vanskeligheder gav en trykket Stemning.

XV.

Jeg tror ikke, at Forholdene ved Infanteriet var stort bedre. Ogsaa her var vore Vaaben de underlegne. Mod det prøjsiske Fodfolks hurtigskydende Bagladerifler havde vort kun de langsomme Forladerifler, som for en Del var omdannede gamle, glatløbede Geværer af meget stort Kaliber.

Og heller ikke her var der Overflod af Officerer, særlig ikke af de faste. Meget skadeligt virkede den umiddelbart før Krigen befalede Forandring i Hærens Sammensætning. Meningen var ved Udvidelse af Rammerne gennem 4 Stadier at fremstille en krigsberedt Hær af betydelig øget Styrke til Foraaret 64. Men Krigen ventede ikke, til vi var kommet i Orden; vi

maatte rykke i Marken med en Hær, hvis gamle Baand var opløst, og de ny ikke bundne endnu.

Officererne fik Mandskab, som var uddannet af andre, og hvis Paalidelighed de ikke vidste noget om. Og Folkene fik Officerer, som de ikke kendte og derfor ikke kunde have den rette Tillid til. Hvor trykkende et saadant Forhold virker til begge Sider under Kamp, veed kun den, der selv har prøvet det.

De højere Officerer følte sig knugede af de store Kommandoer, der blev dem tildelt. Nu skulde de pludselig i Krig føre større Troppemasser, end de nogensinde havde ført i Fredstid, endda uøvede Folk, med for faa Befalingsmænd, mod en i alle Maader overlegen Fjende. Det var ikke let, især da de altfor sjælden havde haft Lejlighed til at handle paa egen Haand og ikke var vant til under overvældende Travlhed til alle Kanter at skulle tage en hurtig Beslutning paa eget Ansvar. Tit stod de derfor i afgørende Øjeblikke tvivlraadige og spildte Tiden.

Da jeg var i Familie med Forpostkommandøren og stod Stabschefen ved Artilleriet nær, kom jeg i Forbindelse med en Del af de højere Officerer. Det var mærkeligt at se, hvor forskelligt de uheldige Forhold virkede paa dem; nogle blev langt blidere, end man tidligere havde kendt dem, andre saa irritable, at man

knap vidste, hvad man turde sige til dem. Stærkt nervøse blev de efterhaanden næsten alle.

Og der kunde selv blandt Officererne ved Overkommandoen herske en mærkværdig Uvidenhed om de faktiske Forhold. Det var vist den 22de Februar, hvor Overkommandoen var tilstede under den haarde Fægtning foran Stillingen. En af de Tilstedeværende har fortalt mig, at Stabschefen sagde til Overgeneralen: »Man veed jo ikke, hvad man tør gøre, da der ingen Ammunition er i Skanserne.« Hertil bemærkede den højstkommanderende Artilleriofficer: »Jeg skal tillade mig at meddele, at der i Skanserne er den normerede Ammunition; befaler Generalen, kan vi begynde Skydningen *strax*!« Og dette var rigtigt.

Allerede den 7de Februar var der i Skanserne den normerede Ammunition; jeg har selv transporteret den derud, og har siden flere Gange gendrevet den urigtige Paastand om Skansernes manglende Ammunitionsforsyning. Men man kunde dog vente, at Armeens Stabschef vidste Besked om et saa vigtigt Forhold.

Man maa udentvivl, trods alle Undskyldninger bebrejde flere af vore Officerer i 64 Mangel paa Handlekraft. Og man kan heller ikke nægte, at der fandtes Mangler ved deres faglige Uddannelse. Dette havde vel sin Hovedgrund i de *for lave Lønninger*. De ufor-

muende Officerer var i Fredstid nødt til at søge Biindtægter ved privat Arbejde. Uundgaaelig maatte dette virke afledende paa deres Interesse for Tjenesten. De fleste Ingeniørofficerer havde saaledes væset sysselsat ved Bygningsvæsen, Vejanlæg og andet lignende, som optog Tid og Tanker og hindrede dem i at følge Udviklingen i deres militære Fag. Ligesaa gik det Infanteriofficererne, der for en stor Del virkede privat som Lærere i Sprog osv. Da Krigen kom, stod de derfor ret fremmede overfor den hurtige Udvikling netop i de sidste Aar, særlig med Hensyn til de hurtigtskydende riflede Bagladevaaben.

I Korthed kan Forholdet vel fremstilles saaledes: *Vi* havde en Hær, som Afdeling for Afdeling var sammenblandet af ældre og yngre Aargange Mandskab, alle med gammeldags Vaaben, med kort og ufuldstændig Øvelse, utilstrækkelig Disciplin og stor Mangel paa Befalingsmænd. *Fjenden* havde en Hær, som Afdeling for Afdeling var sammensat af udsøgte unge Folk, gennemgaaende fortrinligt væbnede, alle fuldt uddannede, under fast Mandstugt og rigeligt forsynede med Befalingsmænd.

Selv med lige Mandtal vilde vi altsaa have været de underlegne. Men vi var en lille Stat imod to store; Fjenden var os ogsaa i Mandtal overlegen fra Begyndelsen af. Og mens vi kun i meget ringe Grad var istand til at erstatte

Afgang paa Mandskab og Materiel, havde Fjenden let ved øjeblikkelig at erstatte alle Tab.

En stærk permanent Fæstning vilde have opvejet meget af Uligheden. Vi havde — det før beskrevne Dybbøl!

Man behøvede da ikke at spørge om det endelige Udfald, naar Danmark skulde staa ene i Kampen. Det var ikke muligt at begynde Dybbøls Forsvar i nogen munter Stemning. Dog blev der mange Steder taget fat med Kraft; man havde aflagt Ed, og den vilde man holde. Saa maatte Skæbnen raade for Resten.

Afgørelsen tog længere Tid, end mange havde tænkt sig. Enten den prøjsiske Overkommando kendte vor Svaghed eller ej, vist er det, at den foreløbig holdt sig temmelig uvirksom.

XVI.

Uheldigt var det, at vi fem Gange skiftede højstkommanderende Artilleriofficer i Dybbølstillingen. Det kunde ikke andet end give Uro og Usikkerhed helt ned gennem Rækkerne.

Den 10de Februar blev Major Lunddahl paa Grund af Sygdom afløst af Oberst *Vahl.* Han fungerede kun i denne Stilling en halv Snes Dage; saa blev Artillerikommandoen ved Dybbøl overdraget Oberstløjtnant *Haxthausen,*

og denne blev atter senere fulgt af sin Stabschef Major *Jonquières,* som trolig holdt ud Resten af Belejringen.

Oberst Vahl var en Mand af den meget gamle Skole. Han hang sig i Smaating og forlangte Melding næsten hver Dag. Hos ham maatte man staa ret lige indenfor Døren; naar han, gaaende op og ned ad Gulvet, havde faaet at vide, hvad han ønskede, sagde han: Godt! Saa kunde man træde af igen.

Hans Efterfølger, Oberstløjtnant Haxthausen, var en anderledes Mand. Han var meget venlig, bød Cigar og satte sig ned. Han vilde nok vide Besked, men forstod at skelne mellem væsenligt og uvæsenligt, og man kunde godt faa Lov til at komme frem med, hvad man selv ønskede. Han var en Chef, der holdt paa sine Undergivne; man vidste, at man havde en Støtte i ham; det har stor Betydning for de yngre Officerer. Desværre var han syg fra Tilbagetoget og maatte snart opgive sin Stilling.

Saa kom altsaa Major Jonquières. Han var overordenlig pligtopfyldende og meget hensynsfuld overfor sine Officerer. Der skulde meget til, før han viste Tænder. Overfor mig er det kun en Gang hændt, og det kom af hans Forkærlighed for vort glatløbede Skyts, hvis Udvikling han havde haft en Del at gøre med, og som virkelig ogsaa i sin Slags var udmærket. Han vilde have mig til at skyde over Vemming-

bund fra Nr. II med en 84 Pd.'s Granatkanon, og blev vred, da jeg mente, at Træfsikkerheden vilde blive meget ringe med den store Elevation, som var nødvendig, om denne Kanon skulde række saa langt.

Engang da jeg meldte mig hos Major Jonquières, kommende fra Skansevagt Kl. 11 om Aftenen, traf jeg ham i temmelig nedtrykt Stemning. En Skansekommandør var blevet syg. »Nu har jeg ikke een Officer at sende derud istedet,« sagde han, »jeg maa give Kommandoen til en Underofficer.« »Det kan Majoren let komme over,« sagde jeg, »De kan jo give mig Ordre til at overtage Vagten.« Majoren blev synlig glad over denne Udvej, men sendte mig først afsted, efterat han gentagende havde spurgt, om jeg nu ogsaa troede, at jeg kunde holde det ud.

Det var maaske for meget Hensyn at tage, men den Slags gjorde, at Major Jonquières blev meget afholdt af sine Undergivne; de mærkede, at han var ikke ligegyldig for deres Velfærd.

Han forlangte meget af os, men kunde det med Rette, da han aldrig sparede sig selv, og ikke krævede mer end det nødvendigste hverken af Hvile eller Bekvemmelighed. Dette betød saa meget mere, som han næppe var synderlig hærdet; han havde i en Aarrække mest været Kontormand.

Som et Tegn paa hans fordringsløse Ind-

retning kan det nævnes at jeg saae, han havde kun 1 Lagen i sin Seng, og det led ikke af Renlighed. Jeg gjorde Nar ad hans Adjudant for det; jeg syntes, det var lige tarveligt nok til Stillingens øverstkommanderende Artilleriofficer.

Jonquières var en alvorlig Mand, men kunde ogsaa skæmte paa den elskværdigste Maade. Da jeg laa saaret efter den 18de April, skrev han et nydeligt Brev til mig med den Tilføjelse, at han haabede, jeg intet havde imod, at man havde erobret min Kasse (med Smør, Ost, Vin osv., som jeg havde faaet sendt hjemmefra den 17de April), da den var til stor Nytte.

Den 16de April fik jeg min sidste Ordre af Jonquières; den gjaldt Udtransport fra Nr. II af to riflede Kanoner, som jeg havde bedt om Lov til at redde fra Ødelæggelse eller Erobring. Da mærkede jeg nok, at han saae skeptisk paa Forsvaret. Senere fortalte han mig, at han den Aften havde meddelt Overkommandoen, at han betragtede Dybbølstillingens Artilleriforsvar hovedsagelig som endt.

Med andre Ord, han gjorde, hvad han kunde, for at vi skulde trække os tilbage i Tide. Men alt var forgæves. Vi veed jo forlængst, at der ogsaa fra andre højtstaaende Officerer skete Henvendelse til Overgeneralen i samme Retning, men denne, der laa syg, turde hverken selv paatage sig Ansvaret eller overlade det til

en af de andre Generaler. Han spurgte Ministeriet, og Svaret blev Nej.

Selvfølgelig maa *Lundbye,* som dengang atter var Krigsminister, foruden sit øvrige store Ansvar fra tidligere Tid ogsaa bære Ansvaret for den 18de April; men *Monrad* var dog vist i dette Tilfælde den egentlige Skyldige. Han vilde jo, at vi skulde holde Stillingen til Londonnerkonferencen traadte sammen, hvilket skulde ske den 20de April. Som om ikke Bismarck nemt kunde have faaet Konferencen udsat, hvis Dybbøl ikke var taget til den Tid!

XVII.

Efter de mere almindelige Bemærkninger i det foregaaende vender jeg tilbage til mine egne Oplevelser under Tjenesten ved Dybbøl.

Fra Nr. IX kom jeg over til *Flankebatteriet* paa Als. Det skulde bestykkes med 7 Stkr. 84 Pd.'s Granatkanoner Nr. 1 i høj Affutage.

Det var et besværligt Arbejde. Hver af disse Kanoner vejede 8,500 Pd. Ordren lød paa hurtig Udførelse; men Regn og Sne havde opblødt Jorden. Underlagsklodserne kunde ikke bære den store Vægt oppe; de sank i, naar vi skulde flytte Kanonen. Og naar vi tog Kanonen op, som det hedder, sank Kranen i med alle fire Ben lige til Spilbommen.

En Dag kom den øverstkommanderende Artilleriofficer tilstede; det var paa dette Tidspunkt Oberst Vahl. Han syntes, at det gik for smaat, og tog Kommandoen fra mig for selv at lede Arbejdet. Han var Forfatter af Manipulationsreglementet, altsaa Specialist paa det Omraade. Det lykkedes ham at vælte Kranen, og Kanonen sank ned i Leræltet.

Saa forsvandt Obersten med den Bemærkning, at det var et slemt Arbejde. Det vidste vi i Forvejen. Og han havde just ikke gjort det lettere. Nu skulde vi først have Kranen rejst igen og Kanonen gravet fri. Men det gik. Mandskabet tog flinkt fat. Og der var nok at gøre; Batteriet laa urørt fra 61.

En Dag saae jeg Prøjserne sætte nogle Granater i Brystværnet af Nr. X lige paa den anden Side Sundet. Mit Krudtmagasin var af Træ og fyldt med Ammunition; Ingeniørerne skulde have dækket det med Jord, men det var endnu ikke blevet til noget. Hvis nu Prøjserne fandt paa at sende ogsaa mig en Granat, kunde den ved at træffe Krudtmagasinet sprænge det hele i Luften. Jeg blev bange og lod mine Folk tage fat med at klaske Jord paa.

Jeg stod i nogen Afstand med Ryggen til. Pludselig blev der stille: jeg vendte mig om og saae Ingeniørkaptajnen, som skulde have udført Arbejdet. Han tog mig aabenbart ilde op, at jeg selv lod det gøre. »Jeg har stoppet

Deres Folk,« sagde han, »det er en Skandale, at De tager saa meget Jord fra Marken! Som om den arme Mand [Gaardens Ejer] ikke havde Ulemper nok!« Og saa vendte han sig til sin Konduktør: »Vil De regne mig ud, hvor stort Flademaal der skal udgraves til 2 Alens Dybde for at dække Krudtmagasinet!«

Konduktøren, rimeligvis af Profession Snedkersvend, fik sin Lommebog frem og regnede og regnede. Endelig kom Resultatet. »Netop saa meget har jeg befalet mine Folk at tage,« sagde jeg. »Har Kaptajnen noget imod, at vi fortsætter?«

Han snurrede rundt paa Hælen og forduftede. »Paa'en igen, Karle!« raabte jeg. Og det kan nok være det gik.

Samme Kaptajn havde været der før; da der skulde sættes Ammunitionshylder i Magasinet. Han vilde absolut indrette dem til 24 Pd.'s Ammunition, skønt jeg gjorde ham opmærksom paa, at vor Ammunition, som var 84 Pd.'s, i saa Fald ikke vilde kunne komme ind paa Hylderne.

Da han ikke lod til at tillægge dette Forhold nogen Betydning, maatte jeg forsikre ham, at fik vi ikke de rigtige Hylder, vilde jeg rive hele Krammet ned igen øjeblikkelig. For ind skulde Ammunitionen!

Det hjalp. Men det var just ikke Velsignelser, vi to nedkaldte over hinandens Hoveder.

Min Trøst var, at jeg stod mig godt med Mandskabet. Det var for største Delen villige og dygtige Folk. Og da jeg var saa heldig at staa mig godt med Kompagniet, kunde jeg blive af med de enkelte, jeg ikke syntes om, og faa andre i Stedet, mest af dem, der blev udskrevet fra Lasarettet. Paa den Maade fik jeg efterhaanden her i Flankebatteriet en ret udsøgt Besætning; jeg tror ikke, der var nogen bedre i hele Stillingen. Det var mig en Fornøjelse at arbejde med de Folk.

Jeg mødte engang den Officer, der havde afløst mig i Flankebatteriet; han mente, at jeg havde forkælet Besætningen. Det tror jeg ikke, jeg havde. Men jeg havde saa godt som ingen Underofficerer og skulde betjene syv 84 Pd.'s Granatkanoner Nr. 1 i høj Affutage med ca. 60 Mand, hvoraf jeg maatte udtage de bedste til Kanonkommandører. Det var under de Forhold nødvendigt for mig at kende hver enkelt Mand og staa mig saa godt som muligt med dem alle.

Gensidig Tillid og Velvilje var uundværlig. Jeg fordrede meget Arbejde, men gav dem det, saa vidt gørligt, paa Akkord. Jeg blev da ogsaa hurtigere færdig end min Nabokommandør, skønt jeg udførte en Del Arbejde, der tilkom Ingeniørerne. Og ved stadig selv at være tilstede under Arbejdet og deltage deri kom jeg til at kende mine Folk og havde aldrig Vrøvl

med dem, — medens en af mine Naboer, en fast Officer, maatte rekvirere Haandjern for at klare sig.

Det var kun rimeligt, at jeg til Gengæld for Mandskabets Flid og gode Opførsel værnede dets Interesser, hvor jeg kunde.

En Overintendant befalede mig at udlevere de Tæpper, som en Del af mine Folk selv havde baaret op fra Dannevirke. Jeg svarede, at vilde han have dem, maatte han tage dem; jeg udleverede ikke de Tæpper.

Han tog dem ikke. Derimod rekvirerede jeg 36 Tæpper extra, og fik dem. Mine Folk laa i Kostalden i en gammel Bondegaard; med det Nattelogis ved Vintertid kunde de nok trænge til et extra Tæppe.

Og da jeg hørte, at der var kommet frivillige Gaver af Uldtøj, samlede jeg mit Mandskab og skrev op, hvad hver især ønskede sig. Jeg fik alle deres Ønsker opfyldt; Gaverne maa være indkommet rigeligt. Ogsaa fra min Hjemstavn fik jeg Uldtøj og Tobak m. m., som gjorde megen Lykke hos Folkene. Særlig glade var de for Aviserne — som desværre indeholdt en forkert Bedømmelse af Stillingen.

Som sagt, vi fik arbejdet os fast sammen. Men en kort Glæde fik jeg deraf. Omtrent samme Dag som Batteriet stod færdigt, fik jeg Ordre til at overtage en anden Kommando. Saaledes blev vi Artilleriofficerer jo stadig kastede

fra den ene Stilling til den anden, til stor Skade for Tjenesten.

Da jeg i sin Tid rykkede ind i den Gaard, hvor Folkene skulde ligge, kom Bonden farende ud og jamrede sig over den Indkvartering. Man havde bildt ham ind, at Artilleristerne var rene Røvere.

Nu da jeg skulde bort, kom han og bad mig, om han dog maatte beholde sin Indkvartering; det var den behageligste, han nogensinde havde haft. Jeg mindede ham om, hvad han havde sagt den Dag vi kom, og udtalte min Glæde over, at han havde skiftet Mening.

Ellers var det med Sorg jeg forlod Flankebatteriet og mit gode Mandskab der. Baade Folkene og jeg bad, om vi atter maatte komme sammen, men det skete ikke. Siden blev ogsaa Mandskabet splittet ad. Og jeg saae aldrig tiere Flankebatteriet, hvor jeg havde arbejdet fra 11te Februar til 20de Marts 1864, da jeg fik Ordre til at tage Kommandoen i Skanse II, hvor Anker var blevet saaret.

XIX.

Det hedder sig, at Flankebatteriet kom aldrig til Skud, da det blev demonteret af Prøjsernes riflede Skyts.

Det var ogsaa et mærkeligt Batteri, anlagt

næsten i en ret Linje, saavidt jeg mindes, med 5 Stkr. 84 Pd.'s Granatkanoner Nr. 1 i Fronten og 2 paa de svagt tilbagebøjede Flanker uden Traverser. Der burde været mindst een Travers for hver 2 Kanoner.

Syv saadanne Kanoner indtager en anselig Plads i Længden og frembyder et stort Maal for en Fjende, der kan, om end ikke ligefrem enfilere, saa dog skyde skraat ind fra højre.

Man havde ikke tænkt paa det langtrækkende Skyts, der kunde indskære sig i Egnen om Randsgaard eller Ravnskobbel og derfra tage Batteriet under Behandling, uden at dette var istand til at svare.

Hvad hjalp det, at hvert Lag fra Batteriet udslyngede 400 Pd. Jern, naar det kunde demonteres blot af 1 à 2 12 Pd.'s riflede Kanoner, og det paa Afstande, hvor de 84 Pd.'s Granatkanoner ikke kunde virke.

I 48 vilde dette Batteri have været noget værd. Ikke nu.

XX.

Samme Dag Major Lunddahl som højstkommanderende Artilleriofficer i Dybbølstillingen kom til Sønderborg, gik han hele Skanserækken paa Dybbøl Bjerg igennem med sine Officerer. Da han kom til venstre Fløj, ud-

talte han: »Nr. I og II er meget udsatte; saafremt Prøjserne anlægger Batterier med riflet Skyts paa Broagerland, vil de kunne beskyde Skanserne paalangs og ødelægge dem.«

Lunddahl fik Broagerfronten forstærket i Nr. II, medens man ikke fik Tid til at kassemattere de Kanoner i Nr. I, som skulde have virket mod Broager.

Vi unge saae paa hinanden og gik og gættede paa, hvem af os der skulde have disse Kommandoer. Ingen af os var lysten efter dem. Det blev *Anker,* der fik Nr. II.

Naar han kom derud, veed jeg ikke. I Løbet af Januar afgik der Transporter af Mandskab og Materiel til Dannevirke, og sidst paa Maaneden blev Anker og Schønheyder sendt derned.

Schønheyder var syg og naaede ikke længer end til Lasarettet i Flensborg. Anker derimod fik Kommando paa Holmen i Slesvig By og skiftede den 3die Februar nogle Skud med Fjenden. Ellers har jeg intet hørt om hans Virksomhed dernede. Men paa Flankebatteriet fik jeg siden 11 Mand af hans Besætning fra Holmen; de fortalte, at Anker havde gjort forgæves Forsøg paa at faa Batteriets Kanoner med op til Dybbøl, og at han undervejs paa Tilbagetoget var blevet borte for dem.

Formodentlig har han faaet Kommandoen i Skanse II den 6te eller 7de Februar, omtrent

samtidig med, at jeg fik IX og X. Den 20de Marts Kl. 4 om Eftermiddagen fik jeg Ordre til at tage Kommandoen i Nr. II. Anker var den Dag som let saaret afløst af Løjtnant Petersen fra Nr. IV, hvem atter jeg afløste.

Faa Dage efter meldte Anker sig til Tjeneste igen. Fra den Tid af og Belejringen ud skiftedes han og jeg til at have Kommando i Nr. II. Den af os, der ikke var i Nr. II, havde som Tjeneste i anden Linje Kommando i Kirkebatteriet paa Als og senere tillige Inspektion i N. Brohoved.

XXI.

Jeg mindes Anker fra den Tid, vi sammen kom til Sønderborg, som en temmelig høj Mand, vel voxen, mørk, med krøllet Fuldskæg. Hudfarven noget ufrisk. Han var da 32 Aar gammel (efter Biogr. Lex.), havde forsøgt sig ved Landvæsenet paa sin Fødeø Bornholm og siden i København gennemgaaet den toaarige Skole for Artilleriets Underofficerer, hvorefter han fik Ansættelse som Sekondløjtnant ved Bornholms Milits. I 1860 havde han giftet sig og med sin Kone faaet en Gaard i Rønne; da dette Ægteskab snart efter blev opløst, havde han en Tid forsøgt sig som Skuespiller ved Alhambra-Teatret i København.

Herfra kom han, da han i 1863 under de

truende Krigsudsigter meldte sig som frivillig og blev ansat ved 4de Fæstningskompagni, hvor jeg gjorde hans Bekendtskab.

Jeg er tit blevet spurgt om Anker og mit Forhold til ham. Da han er død for mange Aar siden, og jeg selv er en gammel Mand, tænker jeg, at jeg nu kan besvare Spørgsmaalet uden at blive misforstaaet.

Før vi kom til at skiftes i Nr. II, havde jeg kun meget lidt med Anker at gøre; i den Tid, da vi laa ledige, saa godt som intet. Jeg veed kun, at han for det meste var at finde paa Reimuths Hotel eller i Klubben, hvor Officererne søgte hen om Aftenen for at faa Tiden til at gaa. For Resten benyttede Kaptajn Bartholin ham paa Kontoret, skønt Anker med sine væsentlig paa Elevskolen erhvervede Kundskaber ikke egnede sig for den Slags Arbejde. Men han blev af Kaptajnen som en Slags fast Officer behandlet med adskillig større Hensyn end vi Reserveofficerer. Anker vilde Kaptajnen f. Ex. nok sidde tilbords med, derimod ikke gerne med os.

Da Major Lunddahl overtog sin Post og satte Artilleriet i Arbejde, fik Anker det Hverv at modtage Materiel i Alsbatterierne, medens jeg, som før nævnt, havde med Udtransporten at gøre. Det kom her til et lille Sammenstød imellem os. Han var ikke meget ivrig med sin Del af Arbejdet, og jeg har maaske paatalt det

noget tydelig; ialtfald blev der lidt Mundhuggeri, hvorunder han bl. a. kaldte mig »en arrogant Hund«. Det gjorde ikke Forholdet varmere. Vi talte ikke stort sammen, var vel ogsaa af altfor uens Karakter.

Allerede den Gang jeg kom ud til Skanse II, var Anker en berømt Mand. Flere Forhold gjorde, at hans Navn var det eneste i den Krig, der blev rigtig kendt og yndet af Folket. Han kommanderede jo fra først af i den Skanse, der paa Grund af sin Beliggenhed var mest udsat, og dog paa Grund af sit riflede Skyts istand til i nogen Tid at holde Kampen gaaende. Uvilkaarlig gjorde man da baade her og paa fjendtlig Side ham og Skansen til Et. Aviserne var fulde af Beretninger om ham; man mente, at naar han ikke var i Stillingen, faldt det hele sammen.

Engang i April kom en Officer ud til Skanse II og spurgte Vagten for Gevær, om Løjtnant Anker var i Skansen. »Nej,« sagde Vagten, »det er Løjtnant Castenschiold.« »Ham kender jeg ikke og bryder mig ikke om at gøre hans Bekendtskab,« var det Svar, som foer Officeren ud af Munden. Hvortil Soldaten bemærkede: »Men vi, hans Mandskab, kender ham.«

Officeren har selv senere fortalt mig Historien med den Tilføjelse, at han efter dette Svar var gaaet flov bort.

I Bladene hed det bl. a., at Anker nægtede

at lade sig afløse fra sin Skansevagt. Det mærkede jeg ikke noget til i den Tid, vi skiftedes. Det hændte, at han den Dag, han skulde afløses, allerede Kl. 5 om Eftermiddagen sendte mig sin Ordonnans med Bud, at jeg maatte komme hurtigst muligt. Og jeg rykkede altid strax ud, medens han paa sin Side gerne lod mig vente til ca. Kl. 11 om Aftenen.

Her som overalt gælder det, at den, der vil skrive Dybbøls Historie efter Aviserne, kommer galt afsted. Det meste af, hvad der stod i dem, var Løgn.

Jeg tror det var den 14de April, jeg kom ud for at overtage Skansen, og Anker gik Ronden med mig. Med et Smil sagde han: »Naa, lille Castenschiold, hvorledes synes De, Skansen tager sig ud? Mig synes, den er godt pyntet. Vi sees vist ikke saa snart. Hvor tror De, De kommer hen?«

Hvortil jeg svarede: »Enten mod Syd eller tilvejrs.« »Farvel,« sagde han, »det tror jeg med.«

Men Anker maatte afløse mig endnu en Gang. Det var, saavidt jeg husker, den 16de April ca. Kl. 11 om Aftenen, han kom derud. Da jeg viste ham Skansen, som ikke saae godt ud, sagde han: »Fy for Satan, det gaar ikke.« »Ja nu Farvel,« sagde jeg; »det var nok et uventet Møde.«

Jeg gav ham Haanden til Afsked; han saae meget alvorlig ud.

Derefter saaes vi ikke, før jeg tilfældig mødte ham i København en Dag, efter hans Hjemkomst fra Fangenskabet.

Anker blev som bekendt taget til Fange den 18de April. De Prøjsere, der gik mod Skanse II, havde Ordre til at tage ham levende, sagde man. Under Fangenskabet blev der gjort megen Stads af ham, skønt han ikke forstod Tysk. Han modtog bl. a. en anerkendende Adresse fra fjendtlige Officerer. Og han og Rasmus Nellemann er de danske Hovedskikkelser paa den prøjsiske Sejrssøjles Relief af Skanse II's Erobring.

Da jeg efter den 18de April laa saaret paa Lasarettet i København, havde jeg en Del Besøg, men jeg mærkede nok, at de fleste kom for at høre noget om Anker. Dekoreret var han blevet allerede under Kongens Besøg i Stillingen. Ved sin Hjemkomst blev han Genstand for almindelig Hyldest. Hans Portræt blev malet og senere købt af Frederiksborgmuseet, og der blev overrakt ham en Æressabel, tilvejebragt gennem Nationalsubskription; den hænger nu ved Maleriet. Damerne var rent vilde efter ham, og han kunde ikke gaa paa Gaden uden at blive tiltalt af Folk, der smigrede og trakterede ham.

Paa hans videre Bane har jeg ikke fulgt

ham. Jeg fik en anstrængende Virksomhed ude paa Landet, som i mange Aar optog mig helt. Men jeg var med ved Ankers Begravelse i 1876. Det var paa Garnisons Kirkegaard; der var mange flere Mennesker, end Kapellet kunde rumme, og blandt dem, der maatte staa udenfor, var jeg, saa jeg hørte ikke Talen.

Siden har man talt om, at Anker i sine sidste Leveaar led Nød. Det hørte jeg ikke noget til. Da jeg sidste Gang talte med ham i København, efter hans Hjemkomst fra Fangenskabet, havde han Penge nok. Han fik sin Afsked med Premierløjtnants Karakter, havde en Pension paa 1200 Kr. og en lønnet Plads ved Laboratoriet; blev ogsaa paa anden Maade støttet.

Derimod hørte jeg, at han søgte mindre godt Selskab og tilbragte sin meste Tid paa Kafeer. Han har vel næppe haft Karakter til at taale al den Virak, man ofrede ham. Han var, saa længe jeg kendte ham, paa ingen Maade forfalden, kun efter mit Skøn noget let — en ikke meget tænksom, ikke meget kundskabsrig, men godhjertet Svend. At se til var han baade kønnere og mere militær af Holdning end paa Frederiksborgmaleriet, hvor han fremstilles i Kappe, staaende ved en 84 Pd.'s Granatkanon bag et pynteligt Jordbrystværn med Skansekurve og Skydeskaar — vist fra faste Batteri paa Amager!

For nogle Aar siden saae jeg Ankers Grav. Den laa uden omhyggelig Røgt. Det synes mig usømmeligt. Var Anker et Meteor, saa var han dog som saadan usædvanlig glimrende. Og har Nationen saaledes overøst en Mand med Æresbevisninger i levende Live, bør den holde baade hans Grav og hans Navn i Ære efter Døden.

Den Ære man fra alle Sider viste Anker, har jeg aldrig misundt ham, selv ikke da han stod i Lyset og jeg i Skyggen. Min Virksomhed ved Dybbøl er senere blevet mer end tilstrækkelig paaskønnet, og allerede under Krigen havde jeg den Tilfredsstillelse at blive anerkendt af min Chef og mit Mandskab.

Daværende Major Jonquières har privat meddelt mig, at det var hans Skyld, jeg ikke blev dekoreret før den 17de April 1864; han var af Princip imod Dekoration. Derimod indstillede han mig to Gange til Kaptajn; det blev afslaaet. Senere tilbød Kongen mig Kaptajns Karakter; da nægtede jeg at modtage den. I mine unge Dage vilde jeg gærne have været Kaptajn paa min Chefs Indstilling.

Da jeg fik Ordre til i Ankers Forfald øjeblikkelig at overtage Kommandoen i Nr. II, var det med den Tilføjelse, at man ikke et Minut havde været i Tvivl om, at man burde betro mig den Kommando. De Ord glædede mig, ligesom mit Mandskabs Bøn om at maatte følge mig derover.

Jeg har nævnt disse Ting, for at man skal forstaa, at jeg ikke misundte Anker hans Udmærkelser.

Derimod er der een Ting, jeg har haft vanskeligt ved at tilgive ham. Det er hans Forsømmelse af Brohovedet i den Tid, vi skiftedes til Kommando der. Dette Punkt skal jeg senere vende tilbage til.

XXII.

Det var den 20de Marts om Eftermiddagen, jeg efter Ordre tog Kommandoen i Nr. II. Jeg havde ikke tidligere kommanderet riflet Skyts, ej heller været i Ilden.

Den 21de om Formiddagen Kl. ca. 10 begyndte Skydningen fra Broager; vi fik vist den Dag i Skanse II 136 Granater, for en Del af de store Sprænggranater, som vejede 60 Pd. Stykket. Naar en saadan Granat slog ind i Brystværnet, rystede det.

De prøjsiske Spidsgranater sprang i Anslaget. Havde de uden at gøre Ulykker passeret Brystværn og Kanoner, var de lidet farlige; slog de ned i Blokhuset eller i Jorden, virkede deres Explosion som en lille Minesprængning; Jord og Sten kastedes op i Luften. Traf de en Palisadepæl, klippede de den over og slyngede Stumpen tilvejrs.

De murede Luftskorstene paa Krudtmagasinet blev strax skudt bort, og Brokkerne fløj os om Ørerne. Vi maatte tage Sandsække til at dække Krudtmagasinet med, da dettes Jorddække tildels blev fejet bort, og Granaterne slog saa voldsomt mod Betonmuren, at vore Granater, som var stablede op langs Muren inde i Magasinet, raslede ud paa Gulvet med stort Spektakel. Magasinfolkene kom farende op og mente, der var ikke til at være; men da de saae, hvordan vi andre havde det, kravlede de ned igen.

Prøjserne skød den Dag udmærket. Ellers skød de tit for højt; maaske var det vanskeligt at skelne Brystværnet fra Jordfylden paa det bagved liggende Blokhus. Den prøjsiske Artilleriofficer, der havde Kommando over Broagerbatterierne, paastod at vi gjorde det samme.

Under en saadan Skydning var Skansen intet hyggeligt Opholdssted. En Del af Brystværnet blev skudt ned over Kanonerne, saa vi maatte rage Jord ud af deres Mundinger, før vi selv kunde skyde igen. En Mand blev overdænget med Jord, saa vi maatte grave ham ud.

Der blev den Dag skudt en Del Materiel itu for os, men faldne havde vi ingen af. Pladsen udenom er nu engang størst. Alligevel undrede man sig over Heldet; man troede en saa-

dan Dag kunde umuligt gaa til Ende uden Tab af Menneskeliv.

Men saa kunde der en anden Dag komme en Granat, som var ondsindet; engang gik i eet Skud 9 Mand bort. Under saadanne Forhold gælder det, ikke at tabe Hovedet. Hvis Fjenden mærker, at der er noget galt, forøger han Skydningen. Og bliver de trufne for længe liggende, virker det nedslaaende paa deres Kammerater. De døde bærer man bort afsides og dækker dem til med et Tæppe; de saarede ser man hurtigst muligt at faa ud, hvilket kan have sine Vanskeligheder, naar Broen er i Uorden; man maa have Hjælp af Infanteriets Ambulancer. Uhyggeligt er det at se, naar Kanonerne driver af Blod, og Blodet fra den ene saarede sprøjter over paa den anden, saa man ikke veed, hvem der er værst faren.

Den moralske Side af Projektilernes Virkning har maaske endnu større Betydning end den umiddelbare Skade de gør. Naar en af de gammeldags runde Granater kom sejlende i Luften, kunde man staa og drøfte, hvor nu den skulde hen. Dens Bane var synlig og der var Tid til at gaa afvejen. Tilmed sprang den ikke ved Anslaget, men paa Tid, og Temperingen var mangelfuld. Det hændte ogsaa at den slet ikke sprang. Det var en hel Hvile, en sjælden Gang at blive beskudt med den Slags, naar man havde staaet for de langtræk-

kende Spidsgranater. Dem hørte der meget til med Ro at modtage et hundrede Stykker af paa en Time.

XXIII.

De Følelser der behersker Folk, naar de staar under Fjendens Ild, er meget forskellige.

Helt rolige er kun faa. Det er jo Livet, der staar paa Spil; hvert Øjeblik kan Døden komme. Selv om man har travlt, ser man nok, naar Ens Sidemand falder. Men jo mer man har at bestille, des bedre gaar det; Arbejdet afleder Opmærksomheden fra Tanken om hvad der kan træffe En selv.

I nødtvungen Uvirksomhed at udholde en stærk Beskydning er det værste. Selv de, der er kede af Livet, vil dog nødig skydes til Krøblinger. Andre tænker paa deres Hjem, paa Kone og Børn, hvis Kaar maaske vil blive trange, dersom Forsørgeren falder fra; dem er det strængt for. Andre kan saa daarligt beherske deres Nerver, at de er umulige som Soldater. Slemt er det, at man ikke forud kan være vis paa, hvordan man vil stille sig; fordi man en Dag har været rolig, kan man godt blive nervøs den næste.

Somme viser et vist Galgenhumør; de er ikke til at stole paa, det kan hvert Øjeblik slaa

om i Fortvivlelse. De bedste Soldater, særlig under en Fæstningskrig, der fremfor alt kræver Udholdenhed, er efter min Erfaring de, der mener sig i Forsynets Haand, eller under en forud bestemt Skæbne, eller holdes oppe af en ubøjelig Pligtfølelse.

Ilde stillede er de forvænte, som ikke kan taale Savnet af det daglige Velvære. De bliver legemlig slappe og synker snart sammen i Mismod eller Sygdom. Dog ser man ikke sjælden tarvelig vante Folk bukke under før de bedre vante, som har aandelig Spændkraft nok til at aflokke det uvante Spil med Liv og Lemmer dets Interesse, gennem de Krav det stiller til Ens Mod og Raadsnarhed. Derover kan Ubehagelighederne glemmes.

Hvad man end kan indvende mod Krigen, saa er den med sine Anstrengelser og Farer en Prøvesten for Mennesker. I en Tid som den vi havde ved Dybbøl, gaar de svage og uduelige tilgrunde, og de dygtige modnes.

XXIV.

De før omtalte Vanskeligheder ved Skansekommandørens Stilling i Almindelighed mærkedes ikke mindst i Nr. II.

En Dag blev jeg kaldt op til Oberst Vahl og irettesat, fordi jeg hele Natten brændte Da-

vy's Sikkerhedslampe i Skansens Krudtmagasin. Vi brændte for 8 Skilling Olie hver Nat; Obersten mente, at det var en utilladelig Ødslen med Statens Penge.

Vi kunde imidlertid hvert Øjeblik vente at blive alarmerede. Hente Ammunition i Mørke kunde vi ikke; og stryge Svovlstikker i Krudtkammeret var dog sin Sag.

(Jeg saae ganske vist engang en Ingeniørkonduktør stryge en Svovlstik ved den aabne Dør til Krudtmagasinet — for at tænde sig en Cigar. Men jeg blev meget bestyrtet over dette Syn, og tror nok jeg gav ham en knyttet Næve mellem Øjnene med det samme, hvilket han opfattede som en personlig Fornærmelse.)

Altsaa tog jeg min Røffel og blev ved med at brænde Lampe som før.

En anden Gang kom der Ordre til, at der ved hver Kanon skulde ligge 2 Granater temperede til 800 Alen, for at vi kunde have dem ved Haanden, naar Fjenden stormede. Naar de laa fremme, blev de imidlertid overdængede med Jord, tit helt begravede, saa snart Fjenden tog fat paa sin Beskydning. Først maatte man saa grave dem ud, og dernæst rense dem, inden de kunde gaa i. Vi foretrak derfor vedblivende at hente dem fra Magasinet, naar der blev Brug for dem.

I saadanne Tilfælde havde det sine Fordele at være Reserveofficer. Vi havde ingen

Forfremmelseslister at tage Hensyn til. Men naar Fjenden holdt op at skyde paa os, kom vore egne og skældte os ud. Det var Krig hele Tiden; man maatte have sine Kløer hvæssede. Undvære os kunde de ikke; dog havde det været rart med lidt bedre Orden i Tingene, lidt mindre unødvendigt Bryderi.

XXV.

Skanse II var fra først af bestykket udelukkende med glatløbet Skyts, hvoriblandt 2 84 Pd.'s Granatkanoner. Da Prøjserne begyndte deres Batterianlæg paa Broager, blev Broagerflanken monteret med 4 12 Pd.'s riflede Metalkanoner, og da den ene blev demonteret, ombyttedes den med en 4 Pd.'s riflet Jernkanon, som senere blev demonteret ved at en Granat slog Mundingen flad. Istedet for den kom der en lignende, som Mandskabet *stjal* en Nat, da den bag Skansen var kørt fast og forladt. Det var særlig disse riflede Kanoner, der i nogen Tid satte os istand til at holde Kampen gaaende.

I Begyndelsen var det de svære Fireogfirspundige, der havde Mandskabets Tillid. Da jeg den 28de Marts om Morgenen kom ind i Skansen, fandt jeg Folkene i en løftet Stemning; en Infanterist var ifærd med at forklare sin Kammerat, at ved det første Skud, der faldt

fra den 84 Pd.'s Granatkanon, »skvat« alle de der stod omkring den, som han udtrykte sig.

Men da vi fik de riflede Kanoner, og Mandskabet havde set deres Virkning, varede det ikke længe, før »riflet« blev det staaende Ord for alt, hvad de vilde sige noget godt om. Med de fire Kanoner af 4de Batteri fulgte deres Betjeningsmandskab. Det var et udmærket Mandskab, med godt Sammenhold, og grundigt øvet i Brugen af det riflede Skyts, hvilket de andre Konstabler ogsaa snart lærte. Efterhaanden smeltede Halvbatteriets Mandskab sammen med Skansens andre Artillerister.

Der var i Skanse II saa lidt som andre Steder Overflod paa Befalingsmænd; men de der var, duede til noget. Fra 4de Batteri kom med Kanoner og Mandskab de to Linjekorporaler *Vilhelm Hansen* og *August*. Og da de forfremmedes til mere selvstændige Stillinger, erstattedes de med Reservekorporalerne *Ludvig Hansen* af 4de Batteri og *Chr. Christensen* (Dons) af Fæstningsartilleriet. Alle fire blev med Ære Dannebrogsmænd for udmærket Tjeneste under Belejringen, og har siden i høj Grad nydt deres Medborgeres Agtelse, hver i sin Stilling. August blev Inspektør ved Usserød Klædefabrik, Vilhelm Hansen Stationsforstander, først i Fredensborg saa i Fredericia; jeg tror, han af Hensyn til sin Alder siden har søgt en lettere Plads. Ludvig Hansen er Bud i Krigsministe-

riet, og Chr. Christensen Gaardejer i sin Hjemstavn.

Dette Mandskab og disse Befalingsmænd maa ikke glemmes, naar man taler om Skanse II.

Da jeg første Gang mødtes med Anker i Skansen, spurgte jeg ham, om han ikke kunde anbefale mig en særlig paalidelig Mand; han henviste mig da til Christensen Dons, som havde været der hele Tiden. Det var ingen fejl Anvisning. Christensen var en Mand med stærke Nerver og en ligesaa stærk Pligtfølelse. Om ham er det sandt, at han nægtede at tage mod Afløsning. Kun en Gang imellem gik han hjem i et Par Nattetimer for at faa lidt varm Mad. Ellers var han i Skansen lige til det sidste; han blev fangen den 18de April. Mærkeligt nok er det, at Christensen var fraværende den 28de Marts, da Nr. II ved forskellige Uheld kom »Hors de combat«, netop som der var Brug for dens Indgriben i Fægtningen. Jeg havde den Dag Extravagt i den tilbagetrukne Linje.

XXVI.

I Begyndelsen gik det helt godt, den ene Dag omtrent som den anden, med Skydning i c. 6 Timer, Udbedring af Skansen om Natten, Modtagelse af nyt Materiel istedetfor det der blev skudt itu, og Komplettering af Ammu-

nitionsbeholdningen. Under Arbejdet om Natten fik vi undertiden en Granat, men mange kom der ikke, og havde man gode Observationsposter, sinkede det ikke synderlig.

Disse Nattegranater kom næsten saa regelmæssig som efter et Urværk. Da Kongen kom ind i Skansen Natten mellem den 22de og 23de Marts, ventede vi netop en Granat. Infanteribesætningens Chef, Kaptajn Drastrup, der blev saaret den 18de April og siden faldt i Kampen paa Als, modtog Kongen og underrettede ham om, hvor der var den bedste Dækning. Men Kongen lod, som om han ikke hørte ham. Det var saa meget uhyggeligere, som Kongen stod paa det mest udsatte Sted.

Jeg holdt mig afsides for ikke at sinke Kongen, der mulig vilde have henvendt nogle Ord til mig i min Egenskab af Skansekommandør. Drastrup kom farende hen til mig og sagde: »Hvad skal vi gøre? Kongen vil intet høre om Dækning — vi venter jo en Granat!« Og vi stod alle i stærk Spænding, indtil Kongen trak sig tilbage. Et Par Minutter efter kom Granaten — og slog ned paa den Plet, hvor Kongen havde staaet!

Saalænge vi blot nogenlunde kunde svare igen, var Stemningen i Nr. II udmærket. Den 23. Marts skød vi 183 Skud, Fjenden 176.

Men da han mærkede, at vi ikke gav os for saa lidt, bragte han bestandig flere Ka-

noner i Batteri mod os. Hans Granater fra Broager naaede op i Nr. VI, det var c. 6000 Alen, og over til Sønderborg, et Par hundrede Alen længere; det længste, de kunde naa, var vist henved 7000 Alen. Det var hidtil ukendte Afstande.

I de første Dage var det særlig Nr. II, der var Skive for Kanonerne fra Broager; senere fik ogsaa de andre Skanser deres Del. Da de var saa godt som ude af Stand til at besvare denne Ild, fik Nr. II Ordre til, naar den blev dem for generende, at trække Ilden paa sig ved forceret Skydning. Det var en Ordre, som passede os; der er ingen Fornøjelse ved at lade sig overdænge med Granater og miste Mandskab og Materiel, naar man ikke maa bide fra sig efter Evne.

Mindre let var det dog, naar vi samtidig skulde efterkomme en anden Ordre, som bød os at spare paa Ammunitionen, af Hensyn til de ikke ret store Beholdninger.

Fjenden sparede saavist ikke paa Ammunitionen. Skulde vi have raabt Dæk, hver Gang vi saae en Kanon give Ild derovre, var det snart blevet til Dæk allesammen. Men den preussiske Granat var c. 13 Sekunder om at passere Vemmingbund. En dygtig Observationspost kunde nok vente c. 10 Sekunder, for at blive klar over, hvor Granaten skulde hen. Se den kunde man ikke; men man lærte efterhaanden

at høre paa dens Lyd, hvor den skulde hen, til Sønderborg, til Dybbøl Mølle, helt op til Nr. VI, eller ned til os. Og man kunde nok dække sig paa 3 Sekunder; det fik man snart Øvelse i. Men hørte man Granaten brøle i Luften, var det yderste Øjeblik; saa var den der med det samme.

Prøjserne opgiver, at de skød i Gennemsnit *pr. Dag:* Fra 13de Marts til 1ste April 227 Skud; fra 2den til 9de April 2,866 Skud; fra 10de til 18de April 4,967 Skud. Og den 18de April skød de paa sex Timer fra Kl. 4 Morgen til Kl. 10 Form. 7,900 Skud.

Fra den anden April var Beskydningen altsaa voldsom; og fra den 10de ligefrem overvældende. Jeg tror nok, det var den 10de jeg fik Ordre til at trække Ilden fra Broager paa Nr. II; mine 3 riflede 12 Pd.'s Forladere fik Svar fra mindst 15 riflede Bagladekanoner derovre. En saadan Kamp var det ikke muligt at holde gaaende; vi vilde meget hurtig have faaet Mandskabet skudt og Kanonerne ødelagte.

Vi maatte da blænde Skydeskaarene med Sandsække og saa vidt muligt trække Kanonerne i Læ bag Tværvolde o. s. v. for dog at have nogle i Behold til Kardætskskydning, naar Stormen kom. Om Aftenen aabnede vi atter Skydeskaarene og trak de ladte Kanoner

paa Plads for at være beredt paa alle Eventualiteter.

Under den stærkt forøgede Beskydning blev det meget vanskeligt i Nattens Løb at bringe Skanserne i blot nogenlunde Orden; de fik efterhaanden et slemt forrevet Udseende.

Og Terrænet udenom blev saa oprodet, at Transport af nyt Materiel til Erstatning for det ødelagte i høj Grad besværliggjordes. Ogsaa Broerne var i en maadelig Forfatning. Ligesaa Stormpælene i Skansen og Gravene. Og en stor Del af Skytset blev trods alle Forsigtighedsregler demonteret.

Nr. II maatte, i den Tid Anker og jeg skiftedes, begrave 9 ødelagte Kanoner; deraf begravede jeg de 7, bl. a. en 84 Pd.'s Granatkanon Nr. I. Det var en svær Karl; den vejede 8,500 Pd.; vi maatte grave et dybt Hul og vælte den ned med Affutagen — som vi saa hejsede op igen, før vi kastede Graven til.

Den 16de April gav Major Jonquières mig Lov til at trække to af de riflede Kanoner ud af Skansen for at bringe dem i Sikkerhed paa Als. (Den tredie var kun brugelig til nogle Kardæskskud).

Bruge dem mod Broager kunde vi jo ikke, og baade jeg og Mandskabet syntes det var en Skam de skulde ødelægges eller falde i Fjendens Hænder; de havde tjent os godt. Broen var istykker, saa vi maatte trække dem ud over

Graven, et besværligt Arbejde. Det sønderskudte Materiel slængte vi udenfor, Hjul, Lavetter, Slæder, Rapperter, Palissadepæle o. s. v. Det blev tilsidst en køn Bunke.

Under disse Forhold maatte Betjeningsmandskabet om Dagen søge Tilflugt i Krudtmagasinet, med kun en enkelt Vagtpost ude. Infanteriet laa i Løbegravene, hvor de som sagt yderligere søgte Ly i selvlavede Huller, undertiden i større Afstand fra Skanserne end det fjendtlige Infanteri i Parallelerne foran Stillingen. Alt Mandskabet havde ligget for længe, værgeløst overdænget med Fjendens Projektiler, med vaagne Nætter i Kulde og Regn. De mindre Sammenstød med Fjenden var næsten altid faldet uheldigt ud. Der var kun faa brugelige Kanoner tilbage i Skanserne. Ingen troede mer, at vi kunde afslaa Stormen. Humøret var borte, selv hos de frejdigste, og Disciplinen gennemgaaende stærkt svækket. Stillingen var for øjensynlig haabløs.

Der blev talt om Udfald; mange mente at saadanne vilde have styrket Soldaternes Selvtillid m. m. Det var dog vist heldigt, ialtfald nu mod Slutningen, at Kommandoen afholdt sig fra den Slags Forsøg. Vi vilde overalt være kommet i Kast med en i Tal, Vaaben, Uddannelse og Disciplin langt overlegen Fjende; og mislykkede Udfald er næppe synderlig opmuntrende.

Derimod kan man med Grund beklage, at Kommandoen ikke bestemte sig til, som tilraadet af Major Jonquières og foreslaaet af General du Plat, at opgive den ødelagte Stilling og trække Hæren over til Als.

XXVII.

Den 1ste April skød Prøjserne næsten ikke fra Broager; de havde bragt deres Skyts op langs Alssund til Understøttelse for den planlagte Overgang til Als. Den skulde have fundet Sted tidlig om Morgenen den 2den April fra Ballegaards Færge, men maatte paa Grund af Storm udsættes til næste Morgen. Og da Vejret vedblev at være meget uroligt, blev Foretagendet helt opgivet for den Gang.

Men for at aflede vor Opmærksomhed fra disse Planer var det, at Prøjserne den 2den April bombarderede Sønderborg. De rettede særlig efter Raadhustaarnet, saa de bagved liggende Bygninger blev slemt medtagne. En enkelt Granat slog 28 Mand ned lige udenfor mit Kvarter; jeg boede hos min Fætter Forpostkommandøren, han stod ved Vinduet og saa det. Selv var jeg heldigvis ikke hjemme den Gang, og da jeg kom, var det værste overstaaet.

Om Natten fortsattes imidlertid Bombarde-

mentet, der naturligvis fulgtes af langvarige Ildebrande. Der kom Brandmandskab fra København, men det maatte opgive den sydlige Del af Byen, hvor det meste brændte ned. Under saadanne Forhold fandt selvfølgelig nogen Uorden Sted; Soldaterne fik Skyld for Plyndring. »Redde« gjorde de ialtfald. Jeg saa en Mand hente en Fjerding Smør og en Del andre Varer ud af et brændende Hus; havde han ikke taget det, vilde Flammerne have gjort det.

Det var ikke nemt at skaffe Proviant under de Forhold. Men vi havde en Ordonnans, der forstod Kunsten. Efter sin Hjemstavn hed han aldrig andet end »Fre'sber'«. For at hindre Plyndring, var der sat Gardister ved Broen; ingen af Mandskabet maatte paa egen Haand gaa fra Stillingen over til Byen. Men naar Fresber kom, brølede han hovent: »Jeg er *Ordonnans!*« Saa turde de ikke andet end lade ham passere. Ude fra Broen haanede han til Tak de dumme »Ben-Gardister«. Og naar han kom tilbage, havde han gerne Kurven fuld.

»Det gaar ikke, Fresber,« sagde vi; »hvor har du faaet det, og hvad koster det?« Det kunde han aldrig »huske«; men han skulde se at komme i Tanker om det, sagde han. Naar vi saa havde spist, kom han: »Undskyld, Hr. Løjtnant, der skulde vel ikke være en Slat tilovers?« Det var undertiden ikke saa smaa Slatter han fik. Saa lavede han med stor Fær-

dighed Kaffe og brølede paa de andre: »I Bønder, kom her og træd an til Kaffe!«

Han havde rigtig hvad man kalder Københavnerhumør, aldrig forknyt. Engang saae jeg ham gaa ved Siden af en Kammerat, en Bonde, da der faldt en Granat lige for Fødderne af dem. Den anden sank lidt i Knæene, men Fresber ikke saa meget som blinkede. »Kan du gi' igen paa den, Hans Pe'sen?« sagde han.

Som bekendt fraterniserede Mandskabet undertiden med Prøjserne. Fresber var tit derude og blev vel modtaget. Engang spurgte de ham: »Hvad er det, I saadan har tømret paa inat?« »Minerne«, svarede han; »nu ryger I snart i Luften!«

XXVIII.

Om Aftenen den 2den April var det Bestemmelsen at jeg skulde blive i Forpostkommandørens og mit fælles Kvarter for at passe paa Tøjet, men jeg maatte opgive det; der kom lovlig mange Granater. Jeg gik saa ud for at finde Natteleje et andet Sted.

Der var ikke hyggeligt at gaa i Sønderborg Hovedgade den Nat. Granaterne slog ind i Husene rundt om, og Tagstenene raslede med stort Rabalder ned paa Gaden mellem de flygtende Beboere, der skyndte sig nordpaa, be-

læssede med deres Sengklæder og andre Ejendele.

Jeg fik Natteleje i en Ingeniørofficers Kvarter med den Bemærkning, at Sengens Ejer kunde ventes om Morgenen; han kom ogsaa, jog mig ud og krøb selv tilkøjs. Mens jeg stod og vadskede mig, slog en Granat ned i Genbohuset, saa Tagstenene raslede ned paa Gaden. Ingeniøren var øjeblikkelig faldet i Søvn; han foer op med Raabet: »Hvad er det?« »En Granat,« svarede jeg, temmelig tvært.

»Her er vist ikke sikkert?« sagde han tvivlraadig. Da kom der en ny Granat, som kastede en Skorsten ned paa den anden Side af Gaden med et stort Spektakel. Nu foer Manden ud af Sengen og forlod Huset efter at have indbudt mig til Frokost. Da jeg kom hen, hvor vi skulde spise, — det var i et Hjørneværelse med Vindu til begge Sider — var Stuen skudt ud i eet, og der var ingen Frokost.

Jeg gik hen til mit Kvarter for at se efter Tøjet; begge Nabohusene stod i Brand, og Flammerne slog ind ad Husets sønderskudte Vinduer. Dørene fandt jeg lukkede; jeg sprængte dem, og fik ved Hjælp af et Par Soldater Tøjet slæbt i Sikkerhed.

Da jeg kom ned ad Trapperne, stak en ung Pige Hovedet op af Kælderlemmen. Jeg forklarede hende den farlige Stilling hun befandt sig i; Huset vilde snart brænde og styrte sam-

men over hende, hvis ikke en Granat forinden gjorde Ende paa hendes Liv. Hun svarede at hun blev der; hun havde lovet sin Madmoder at passe paa hendes Tøj, og lod sig ikke rokke, hverken af Trusler eller Bønner.

Jeg maatte da sende Bud ud til Forpostkommandøren, og indtrængende opfordre ham til at skaffe en Vogn, idet jeg forklarede ham, at Pigen ellers ufejlbarlig vilde blive enten kvalt i Kælderen eller dræbt af en Granat. Det har ikke været let at skaffe den Vogn; men den kom. Pigen blev nu sammen med sin Madmoders Tøj kørt ud paa Als; hun havde holdt sit Løfte.

Hvad mon den Piges Skæbne er blevet? Hun staar ofte for mine Øjne: lille og uanselig, men med en Pligtfølelse og staalsat Vilje. Lever hun endnu, maa hun være over 60 Aar.

XXIX.

Jeg havde en Gang Kommando i *den tilbagetrukne Linje.*

Den var anlagt under Belejringen, til Støtte for venstre Fløj, og bestod af en lav Jordvold med foranliggende Grav, i skraa Retning fra Skanse IV, bag III, II og I, ned til Vemmingbund. Der var tre Indskæringer med hver 4 Stk. 24 Pd.'s Granatkanoner i Feltlavet. An-

lægget begyndtes 11te Marts, og Værkerne monteredes Natten til den 25de.

Denne Linje kunde efter sin Retning ikke godt enfileres fra Broager. Men naar Skanse IV var taget, kunde man fra dens Brystværn skyde lige ned i den nærmeste Indskæring og feje Mandskabet fra Kanonerne. Jeg gjorde Kommandoen opmærksom paa denne Fejl, og det var dens Mening, at jeg skulde have været ud at anlægge en Tværvold, der kunde hindre en saadan Beskydning fra Nr. IV; men det naaedes ikke.

Uheldigt var det, at den over disse tre Kanonplacementer kommanderende Officer ingen Underofficerer skulde have. Der burde have været en dygtig Underofficer i hver Indskæring. Men jeg kunde ikke andet end misunde den Mand, som kunde raade over en saadan Bestykning. De 24 Pd.'s Granatkanoner var af lettere Skyts det bedste vi havde til Kardætskskydning, og anbragt i Feltlavetter kunde de betjenes meget hurtig.

Den tilbagetrukne Linje havde lidt forholdsvis ringe Molest under Beskydningen, og var endnu den 18de April fuldt monteret. Jeg nægter ikke, at jeg kunde haft Lyst til at optage en Kamp her, med mit Mandskab fra 4de Batteri eller Flankebatteriet. Havde vi her optaget vore tilbagegaaende Tropper fra 1ste Linje og holdt Stillingen til vore Reserver (8de Brigade)

naaede frem, turde det have givet nogen Forandring. Og det havde ikke været nogen uløselig Opgave. Det havde ikke været nogen Spøg for Prøjserne at gaa frem mod den tilbagetrukne Linje over udækket Terræn, udsatte for en stærk Kardætsk- og Riffelild paa nært Hold.

Den tilbagetrukne Linje blev imidlertid den 18de April saaledes forsvaret, at Prøjserne besatte den uhindret; og det blev 8de Brigade, der maatte gaa frem uden Dækning. Resultatet er kendt.

Derimod turde det være mindre kendt, at den i den tilbagetrukne Linje kommanderende Artilleriofficer, en Løjtnant *Kofoed,* den 18de April rendte fra sin Post paa Strømpesokker, med Støvlerne i Haanden — naturligvis fulgt af sit Mandskab.

Han kom forbi Forpostkommandørens Adjudant, den flotte og kække Løjtnant Binzer, og spurgte ham i Farten: »Hvad skal jeg gøre? —« »Rejs ad Hedehusene til!« raabte Binzer.

Løjtnant Kofoed havde ingen Kommando ved Alssund den 29de Juni!

XXX.

Man har sagt om Artilleriforsvaret af *Nordre Brohoved* den 18de April, at det lod en Del

tilbage at ønske. Det er rigtigt. Jeg veed det bedst. Det var mig, som ledede det.

Den Officer, som den meste Tid havde været Skansekommandør i N. Brohoved, havde ikke med synderlig Troskab opfyldt sine Pligter. Det var, saavidt jeg husker, først den 7de April, Anker og jeg som Tjeneste i anden Linje fik tildelt Kommando i Brohovedet (foruden Kirkebatteriet paa Als). Da jeg overtog Brohovedet, fandt jeg det i en meget daarlig Tilstand. Kanonerne skød over Bænk, og Brystværnet var ikke rørt siden 61; alt var i Uorden, Mandskabet demoraliseret. (Brohovedet havde vel at mærke ikke været Genstand for nogen Beskydning. Men den sygemeldte Artilleriofficer, hvem vi nu afløste, havde nok aldrig været paa Batteriet.) Tilmed var der for faa Folk, nemlig 18 Mand til Betjening af 2 Stkr. 84 Pd.'s Granatkanoner Nr. 2 og 2 Stkr. 12 Pd.'s Kuglekanoner samt et meget ubekvemt liggende Krudtmagasin.

Jeg arbejdede efter bedste Evne i Brohovedet, naar jeg var afløst fra Skanse II og ikke blev sendt andre Steder hen. Og jeg bad Anker, om han ligeledes vilde gøre sit til at faa Batteriet istand, naar han havde sin to Dages Vagt der. Det maatte, mente jeg, være ham ligesaa magtpaaliggende at faa Værket i Forsvarsstand, da det ligesaa godt kunde træffe ham at faa Kommandoen der under en Storm.

Dertil svarede han med en drøj Ed: »Nej, jeg kører lige til Høruphav og kommer ikke derfra, før jeg skal afløse Dem i Nr. II!« Og han holdt Ord. Han kørte lige til Høruphav og var der sammen med Dampskibet Zampas Kaptajn istedetfor at gaa til Brohovedet, hvor han, saa vidt jeg veed, ikke har sat sin Fod.

Det blev mig, som kom til at kommandere Brohovedet under Stormen. Jeg havde arbejdet paa det saa godt jeg kunde, al den Tid, jeg var afløst fra Nr. II og fri for Extraarbejde andre Steder. Det vilde dog have været en Skandale, om Artilleriet i N. Brohoved havde spillet samme Rolle som det i den tilbagetrukne Linje. Det er ikke godt at vide, hvordan det var gaaet Tropperne paa Retræten fra Skanserne, om ikke Brohovedet havde hjulpet med til at dække dem. Men Anker havde forsømt sin Pligt paa denne Post; derfor var Brohovedet ikke i fuld Forsvarsstand og virkede ikke saa kraftigt som det skulde. Herfra skriver sig den eneste Bitterhed, jeg har næret imod Anker.

XXXI.

Jeg gjorde et Forsøg paa at faa udleveret Skansekurve til Fuldstændiggørelse af Brystværnet, saa Mandskabet under Betjeningen ialtfald kunde have Dækning mod Infanteriild.

Skulde vi skyde over Bænk udsat baade for Riffel- og Kanonild, vilde det føre til en Forblødning, før Batteriet havde løst sin Opgave.

Jeg gik til Artillerikommandoen og 4de Fæstningskompagni og bad om disse højst nødvendige Skansekurve. Man henviste mig til Ingeniørerne; de mente ikke det var muligt at skaffe dem. De kunde med Nød og neppe skaffe de nødvendige til 1ste Linje.

Men have dem skulde og maatte jeg. Saa fandt jeg dem selv og stjal dem om Natten. Paa den Maade fik jeg samlet 27 Kurve; det var nok til Dækning for de 3 Kanoner.

Jeg havde faaet Kompagniets Løfte om ialtfald nogle Sandsække; med dem agtede jeg at dække den fjerde Kanon. Men det trak ud trods gentagne Mindelser fra min Side og blev ikke til noget. Endnu den 17de April Kl. 11 Aften ventede jeg forgæves paa de Sandsække; de kom ikke. Den 18de April stod derfor den fjerde Kanon mindre godt dækket.

Utvivlsomt blev derved Batteriets Tab større end det burde have været. Men lige saa vist er det, at Tabet var blevet endnu større, havde jeg ikke faaet de tre andre Kanoner dækkede.

Jeg stod den 18de April Kl. 10 paa Kirkebatteriet; pludselig hørte jeg en stærk Infanteriild, forstod at det var Stormen, løb strax over paa Nordre Brohoved og fik Mandskabet til

Kanonerne. I det samme blev der raabt: »Den sorte Fane paa Nr. IV!«

Endskønt jeg maatte gaa ud fra, at vore Egne endnu stod der som Fanger, ansaa jeg det for min Pligt strax at lade Kanonerne rette paa denne Skanse. Klokken var da c. et Kvarter over 10. Først en Times Tid efter lød Alarmsignalet.

Hele Tiden maatte vi fra Brohovedet skyde paa Fjenden over vore egne tilbagegaaende Tropper. Det var en uhyggelig Tanke: hvis nu en Granat sprang for tidlig! Og det kunde godt ske.

Vi blev hurtig Genstand for en stærk Beskydning. Saasnart Skanserne var tagne, kørte Fjenden Feltbatterier frem i Fægtningslinjen og beskød os fra dem saa vel som fra Batterierne paa Broager. Grev Waldersee opgiver, at der mod Brohovederne rettedes 60 Kanoner. De skød undertiden for højt; og en Del af Skytset var vel tillige rettet mod Alsbatterierne og Sønderborg. Der var hele Tiden en underlig Lyd i Luften over os. Vist er det dog, at vi til omkring Kl. 1 stod som Midtpunktet for den voldsomme Ild og sammen med Alsbatterierne besvarede den, skønt vi hindredes af mange uheldige Forhold.

Venstre Fløjkanon maatte jeg i Førstningen lade staa; der var ikke Mandskab til den. Senere blev den betjent af Infanteri. Af mine egne

Folk mistede jeg strax ved Kampens Begyndelse de 6, nemlig to som faldne, to som saarede og to vistnok som Desertører. De to 84 Pd.'s Granatkanoner i 24 Pd.'s Belejringsaffutage havde meget stærk Rekyle; det var Meningen, at de skulde stanses ved et anbragt Stoppetov, men det sprang, saa Stumperne røg os om Ørene. Vi lagde da Tornystre under Forhjulene og Svansen til Hindring af Rekylen. Men det var som sagt et daarligt Mandskab; dets Holdning, særlig nu i den stærke Ild, var mindre tilfredsstillende; det hændte, at de smed sig under Brystværnet, saa jeg maatte tampe dem op. Og Tornystrene glemte de. Det havde til Følge, at de svære Kanoner gentagende løb ned ad deres Brisker; jeg maatte have Infanteri til at hjælpe dem op igen.

I Terrepleinet kørte Espingolerne forvildet rundt uden at vide hvad de skulde gøre; jeg maatte hjælpe deres Mandskab med at faa dem af Vognene og lægge dem op paa Brystværnet og forklare, at der godt kunde skydes med dem saaledes.

Et Sted var der nogen der brølede: »I skyder paa vore Egne!« Jeg troede, det var os, det gjaldt, og svarede: »Det er Løgn!« Man raabte tilbage: »Det er de forbandede Infanterister, der skyder paa deres Egne.«

Altsaa, der var megen Forvirring. Og heldigt virkede det ikke under saa daarlige For-

hold, at der i Brohovedet opholdt sig flere højere Officerer.

Midt under Skydningen fik jeg Ordre til at optælle Ammunitionen. Da jeg gik forbi Krudtmagasinet, kom der en Granat og slog ned i Jorden, meget nær forbi mig. Jeg fornam intet Lufttryk, som jeg har hørt at man skulde ved en saadan Lejlighed. Men det var ikke hyggeligt at skulle gaa op til Kanonerne igen.

Heldigvis holdt vi det gaaende, til Ordren kom at vi skulde forlade Batteriet. Men det var ikke Præcisionsskydning, vi leverede. Rimeligt at Chefen for det i N. Brohoved staaende Infanteri (2den Brigade) blev vred og skældte mig ud paa Stedet. Men havde han kendt Batteriets Forhistorie, vilde han vel nok have givet sin Vrede en anden Adresse.

Og trods alt fik vi ikke saa lidt Jern kastet ind blandt Prøjserne. Vor Ammunition var næsten opbrugt, før Batteriet forlodes.

XXXII.

Det var omkring Kl. 1½, at først Infanteriet, saa Ingeniørerne og Artilleriet i Brohovedet fik Ordre til at trække sig tilbage til Als. Brohovedet havde nu opfyldt sin Bestemmelse og været med til at dække Troppernes Tilbagegang. Vi skulde over den søndre Bro; den nordre var allerede noget tidligere blevet afbrudt.

Jeg lod de tiloversblevne Krudtkasser kaste i Sundet og fornaglede Kanonerne med nogle store Søm, som Ingeniørerne havde efterladt. Ved en af Kanonerne laa der en Mand og klemte sig saa tæt som mulig op under Brystværnet; han havde aabenbart tabt Modet og vilde helst fanges; jeg jog ham ud.

Ligesom vi var rykket ud af Brohovedet, kom der Ordre, at vi skulde forsvare det til det yderste. Hvad Meningen dermed var, er ikke godt at vide. For sent var det ialtfald.

Der var tænkt paa at sprænge Krudtmagasinet i Brohovedet i Luften, men Major Jonquières forbød det, da han var bange for, at det skulde afstedkomme Tab blandt vore egne. Stor Nytte havde det heller ikke været til, da vi fra Als kunde bestryge hele det Indre af Brohovedet.

Den søndre Bro blev afbrudt ved Udsvingning af et Broled. Da Artilleriet i N. Brohoved var blandt de sidste, der fik Ordre til at trække sig over til Als, var jeg ganske naturlig blandt de sidste, der gik over Broen. Der var flere Officerer dér foruden de Ingeniører, som under Oberstløjtnant Dreyers Kommando skulde udføre Afbrydningen. Jeg saa bl. a. af Ingeniørerne Kaptajnerne Hedemann og Thulstrup, af Artilleriet min Chef, daværende Major Jonquières.

Da Ingeniørerne var ifærd med at afbryde

Broen, saa det saae ud til, at en Del af disse Officerer maatte blive paa Sundevedsiden, gjorde jeg Majoren opmærksom derpaa. Han svarede mig ikke; jeg troede, at han mulig ikke havde hørt mig, han var noget tunghør paa det ene Øre. Jeg gik derfor over paa den anden Side af ham og sagde højt: »Broen bliver brudt af, Hr. Major, før De kommer over den!« Han svarede stadig ikke, *vilde* altsaa ikke høre.

Jeg løb da og kom tidsnok over; der var ingen Mening i uden Nytte at blive og lade sig skyde. Tilmed havde jeg den Pligt at se at komme over og samle mit Mandskab. Men Jonquières med flere andre blev staaende, og det allerede afbrudte Broled maatte for deres Skyld svinges ind igen. Saa kom de over.

Tilfældigvis havde Prøjserne ikke vovet sig saa langt frem, at de kunde se vore Officerer staa der paa Broen; de var ellers blevet pillet væk til ingen Nytte.

Jeg tillod mig senere overfor Jonquières og Thulstrup at udtale min Opfattelse af det meningsløse i til ingen Nytte at lade sig skyde ned. Jeg fik det Indtryk, at den ene ikke havde villet gaa før den anden. Det synes mig en Misforstaaelse paa den Maade at ville kappes om at vise Mod. Hvor Pligten byder En at udsætte sig, er der intet at sige dertil. Men da vi paa ingen Maade havde Raad til at miste flere af vore ældre Officerer end nødvendigt, havde det

efter mit Skøn her været deres Pligt at bringe sig i Sikkerhed.

En Officer tilhører ikke sig selv og har ikke Lov til af Trods eller Stolthed at udsætte hverken sig selv eller sit Mandskab. Men det saa man adskillige Exempler paa.

En Morgen, da et Par Officerer stod inde i Nr. II, kom der en rund Granat, som faldt foran dem og laa og snurrede rundt med rygende Brandrør. De saa noget betænkeligt til den, men rørte sig ikke, før jeg sagde: »De Herrer burde dække Dem, før Granaten springer!« Ogsaa her har rimeligvis den ene ikke villet være ringere end den anden.

En Nat kom en Infanterikaptajn — det var den fra Mysunde bekendte Kaptajn Svane — med sit halve Kompagni ind i Nr. II og stillede paa to Geledder ved Broagerflanken. Jeg bad ham rykke bort, da vi ventede en Granat, som rimeligvis vilde komme paa det Sted. Han nægtede det.

Jeg løb ud efter Afløsningen og fik dennes Kaptajn med tilbage for at tale Svane til Rette. Det blev gjort meget eftertrykkeligt, men til ingen Nytte.

I det samme kom heldigvis den Ingeniørofficer, som skulde tilse Nattearbejdet. Ham fik jeg til at befale den stædige Kaptajn øjeblikkelig at rykke ud af Skansen, da han generede Arbejdet. Det var en Ordre; den maatte

lystres. Og saaledes fik vi endelig Infanteriet ud, før Uheld skete. Men en saadan Mand burde efter mine Begreber ikke have Kommando.

Noget andet er det, naar man har bebrejdet os Artilleriofficerer, at vi undertiden kommanderede fra Brystværnet under fjendtlig Ild. Det gjorde man ikke for Morskab, men kun naar Stemningen var trykket, for at berolige Mandskabet og vise det, at Faren var ikke saa stor.

XXXIII.

Jeg kom over Broen og gik op forbi Kirken. Der stod i en Indskæring lige op ad Kirkemuren fire 4 Pd.'s riflede Kanoner af 2det Batteri. Med disse Kanoner skulde de bl. a. skyde Pontonbroen isænk.

Jeg spurgte Officeren om Jonquières; han mente, Majoren var i Kirkebatteriet, hvor jeg saa gik op. Han var der ikke, men jeg traf hans Næstkommanderende Major W. Kauffmann, hos hvem jeg meldte mig til Tjeneste.

Der kom en Officer hen til mig og sagde: »Det var jo Dem, der kommanderede i N. Brohoved? De maa have haft svære Tab. Hele Terrepleinet ligger fuldt af Døde.

Med det Svar, at efter mit Skøn havde vi haft forholdsvis ringe Tab, gik han hen og

saae over til Brohovedet gennem et Skydeskaar ved en af de svære Kanoner. I det samme kom der en Granat, som ramte Rappertens Brystrigel og ved Sprængningen saarede mig og tre Mand til. Jeg meldte mig da som saaret til Major Kauffmann; det var for saa vidt unødvendigt, som jeg stod i mit Blod.

Jeg havde i Brohovedet været saa uheldig at miste min Kappe. Istedet havde jeg faaet en Underkorporalskappe; det var nok den, der gjorde Ulykken. I alle Tilfælde var Kuglerne efter mig, lige siden jeg fik den paa; paa en halv Time fik jeg to Træffere og flere Skud i Kappen, medens min egen var uskadt efter at have gjort hele Belejringen med.

Majoren bandt sit Lommetørklæde om min Arm for at stanse Blodet. Jeg kunde godt gaa, men blev dog taget op af Ambulancen. Vi kom forbi en Løbegrav, hvor der stod en norsk Læge; han anlagde den foreløbige Forbinding. Det saae ikke godt ud; der stak Benstumper ud af Saaret; venstre Underarm var knust.

Lægen smed Majorens Lommetørklæde og mit afskaarne Skjorteærme hen til en Side. Han saae meget forbavset ud, da jeg efter endt Behandling forlangte min Mansjetknap. Han kunde jo ikke vide, at det var en Gave, som jeg nødig vilde miste.

Herfra kom jeg hen paa Feltlasarettet, hvor jeg blev rigtig forbundet af en Læge Arendrup;

han stod i travlt Arbejde og lignede en Slagter. En af mine Folk havde fulgt mig; han stod ved Siden af og græd. Da en anden Soldat spurgte ham, hvem jeg var, skældte han ham ud, fordi han ikke vidste det. Manden holdt af en høj Snaps; det var formodentlig Paavirkning af den Slags, der gjorde ham saa rørende.

Jeg blev atter overgivet til Ambulancen. Da de gik med mig, knækkede begge Bærestænger, saa jeg kørte et Stykke hen ad Vejen. Heldigvis kom der en Vogn med andre Saarede forbi; den tog mig op. Vi blev kørt ned til Høruphav og kom ombord i et norsk Dampskib »Nordstjernen«.

Jeg kunde selv gaa ud paa Skibet. Ved Bulværket traf jeg en højere Søofficer, som jeg var lidt i Familie med. Ham bad jeg telegrafere til mit Hjem, og Telegrammet kom afsted.

Paa Nordstjernen var alle Pladser optagne af Saarede. Enkelte var saa haardt medtagne, at de døde ombord; men man hørte ingen klage sig. Jeg overlod min Køje til en Officersaspirant, cand. jur. Haxthausen; han havde faaet 6 Lod Jern i Underlivet, hørte jeg siden. Jeg gav ham lidt Limonade og saae til ham engang imellem. Han laa stille hen, men døde et Par Dage efter.

Jeg traf her paa »Nordstjernen« min gamle Lærer fra Landkadetakademiet, Løjtnant *Pin-*

gel. Da jeg i sin Tid forlod Skolen for at gaa over til Artilleriet, havde han sagt til mig: »Naa, De vil nok i Livsforsikringsanstalten!« Saaledes lod det til, at Fodfolket betragtede Artilleriet.

Her mødtes vi nu paa Lasaretskibet, begge saarede. Og jeg var noget værre tilredt end han; saa Livsforsikringsanstalten havde just ikke vist sig paalidelig.

Ved Landgangen i København blev jeg paa Grund af min Underofficerskappe vist paa Lasaret sammen med de Menige. Mine Forældre, som var rejst ind for at se mig, gik længe omkring og ledte efter mig.

Jeg laa et Par Maaneder paa Lasarettet i Wildersgade. Der kom en Del Benstumper og Klædeslapper ud af Saaret; Overlægen sagde, at jeg kunde takke mit sunde Legeme for, at jeg slap vel over den Historie.

KBHVN. - NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

dk 8
/DL/ 0064
enschiold, C
nhagen : 86
4 p.

